

Folkekirken bygninger og arealer

Denne vejledning handler om hvordan menighedsråd, provsti og rådgivere skal håndtere bygge- og renoveringssager af kirker og kirkegårde og øvrige bygninger til brug for kirken.

Vejledningen beskriver også hvordan menighedsrådet og provstiet skal håndtere køb, salg og forpagtning af præsteembedets bygninger og jorde.

Sluttelig kan man læse om, hvad man skal være opmærksom på, som høringspart i plansager, sager der vedrører kirkefredninger eller i sager om øvrige kirkebeskyttelseszoner ved eller omkring kirker.

Oprettet: 5. januar 2023

Opdateret: 31. juli 2023

Udarbejdet af:

Stifterne i Danmark i samarbejde med Landsforeningen af Menighedsråd og med bidrag fra Nationalmuseet.

Kontakt:

Stifterne i Danmark - [find kontaktoplysning på dit lokale stift her](#)

1. Folkekirken bygninger og arealer

I Danmark bliver de fleste middelalderlige kirkebygninger fortsat anvendt til deres oprindelige formål. De er, først og fremmest brugsbygninger som danner rammen om kirkelige handlinger, men de rummer samtidig enestående kulturhistoriske værdier af både bygnings-, indholds- og landskabsmæssigt karakter.

Folkekirkens kirkebygninger er undtaget fra bygningsfredningslovens bestemmelser, så længe kirken anvendes som kirke og der jævnligt afholdes gudstjeneste i den.

1.1 Hvorfor er de danske kirker ikke fredede?

Selv om kirkerne ikke er fredede, fremstår de i en stand, som er unik for middelalderbygninger.

Vedligeholdet af de danske kirker varetages i et samarbejde mellem menighedsråd, de kirkelige myndigheder (provstiudvalg, stiftsøvrighed og kirkeministeriet) samt en række fagkonsulenter.

Dette samarbejde strækker sig tilbage til 1861, hvor der blev udsendt en kirkesynslov for at sikre, at kirkebygningerne fremstod velholdte, var forsynet med nødvendigt inventar og med pæne kirkegårde.

Loven var så grundig, at det ved bygningsfredningslovens udarbejdelse i 1918 blev konkluderet, at kirkerne var i trygge hænder hos de kirkelige myndigheder og dette blev opretholdt, da kirkesynsloven i 1922 blev revideret. På det tidspunkt var stort set alle danske kirker overgået til selveje under et menighedsråd, og rammerne for vedligehold og reovering af kirker og kirkegårde fik den form, der den dag i dag fortsat eksisterer.

Loven, der i dag danner rammen om vedligehold og reovering af kirkerne og kirkegårde, er: "Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde". Loven er suppleret med en bekendtgørelse "Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde", som indeholder mere detaljerede regler og fordeling af kompetencen mellem menighedsråd, provstiudvalg og stiftsøvrighed.

Loven har til formål, at folkekirkens bygninger danner de bedst mulige rammer om menighedens gudstjenester og kirkelige handlinger, sørge for at der er tilstrækkelig plads til begravelser og at kirkegården fremstår velholdt og værdig samt at sikre, at der ikke sker kulturforringelse af bygninger og kirkegårde.

Der er således to sideordnede hensyn, som menighedsrådet og de kirkelige myndigheder skal varetage i sager om kirken og på kirkegården. Derfor er der også, når det kommer til ændringer, reovering eller istandsættelse af kirken eller på kirkegården hvor menighedsrådet først skal søge om tilladelse hos enten provstiudvalget eller stiftsøvrigheden, inden menighedsrådet kan igangsætte sine planer.

1.2 Menighedsrådets ansvar

Det er menighedsrådet, der er bestyrelse for kirkerne og kirkegårdene, og derfor ansvarlige for at de generelt fremstår i velholdt stand herunder løbende vedligehold og tilsyn.

I det daglige er det menighedsrådet, der har ansvaret for opsynet med kirken og det daglige vedligehold.

Det der kan karakteriseres som dagligt vedligehold kan menighedsrådet selv træffe beslutning om, men der er andre områder hvor menighedsrådets ønsker og planer skal godkendes af enten provstiudvalget eller stiftsøvrigheden.

Menighedsrådet har også initiativretten til større ombygninger, renoveringer og omlægning af kirkegården. Ofte drøfter man ønsker eller behov for renovering/ombygning/nybyg o.l. på det årlige provstesyn.

1.3 Hvad må menighedsrådet selv - almindeligt vedligehold

Det der kaldes "almindeligt/dagligt vedligehold", er det eneste hvor menighedsrådet selv må tage initiativ til udbedring eller udskiftning uden først at søge om tilladelse.

Hvad man betegner som "almindeligt/dagligt vedligehold" er også afhængigt af, om kirken er over eller under 100 år gammel. Der er ganske få ting der hører under kategorien "almindeligt/dagligt vedligehold" når kirken er over 100 år gammel.

Eksempler på vedligeholdsarbejde som menighedsrådet selv må, uanset kirkens alder:

- Udskiftning af defekte tagsten med tilsvarende sten som eksisterende.
- Udskiftning af defekte tagrender/nedløbsrør.
- Udvendig vedligeholdelseskalkning, dvs. kun overfladebehandling og ikke afrensning. Hvis kirken er over 100 år, bør man altid kontakte Nationalmuseets Kalkningstjeneste før man går i gang for råd og vejledning om de bedste metoder til udvendig kalkning af kirken.
- Afrensning med vand af kalkede hvide vægge.

Kirker under 100 år – ting som menighedsrådet selv kan træffe beslutning om:

- Istandsættelse af murværk og konstruktioner.

Kirker over 100 år – ting som menighedsrådet selv kan træffe beslutning om:

- Løbende vedligehold af udvendigt murværk og konstruktioner, dog ikke indgreb i hverken murværket eller kirkens konstruktioner.

Hvis man er i tvivl, om hvad der er almindeligt/dagligt vedligehold, kan man altid kontakte sit lokale stift for råd og vejledning.

Vil du vide mere:

- [Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde](#)
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde](#)
- [Kirke under 100 år - Hvad må menighedsråd selv gøre.pdf](#)
- [Kirke over 100 år - Hvad må menighedsråd selv gøre.pdf](#)

---

2. Byggesager i folkekirken ▼

Når menighedsrådet planlægger opstart af et renoverings- eller byggeprojekt, skal det overvejes og besluttet, hvordan projektet gribes an.

2.1 Krav om arkitektbistand til større projekter

De fleste renoverings- og byggeprojekter i folkekirken er af en sådan karakter og omfang, at det er et lovkrav at der er en kirkekyndig arkitekt tilknyttet opgaven.

Kravet om kirkekyndig arkitektbistand er for at sikre, at hensynet til kirken varetages og at projektet er projekteret af en, som har indsigt i de hensyn, der er på grund af kirkernes særlige karakter.

Det kan være en god investering, at der fra starten er en kirkekyndig arkitekt til at projektere, planlægge og evt. efterfølgende holde opsyn med arbejdets udførelse. Dette for at sikre kvalitet i planlægningen og udførelsen af arbejdet.

Det kan være kompliceret at igangsætte et byggeprojekt i og ved en kirke. Derfor kræver de fleste renoveringer, ombygninger eller tilbygninger, at der er en kirkekyndig arkitekt tilknyttet projektet.

Hvis der er tvivl om, hvorvidt et projekt skal tilknyttes en arkitekt, kan det lokale stift kontaktes for råd og vejledning. Stiftet kan også altid kontaktes for råd og vejledning om hvilke arbejder på og i kirken der skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Stiftsadministrationen har ikke en fortegnelse over kirkekyndige arkitekter og må ikke anbefale arkitekter over for menighedsrådet. Kontakt evt. provstiet eller Landsforeningen af Menighedsråd for at få navne på nogle arkitekter. Er menighedsrådet i tvivl om, hvorvidt arkitekten har grundigt kendskab til

kirkebygninger, kan det anbefales at anmode arkitekten om et uddybende CV eller en oversigt over sagsportefølje.

Er der tale om større arbejder på kirkegården, bør menighedsrådet antage en kirkegårdskyndig landskabsarkitekt.

2.2 Byggeprogram projektering af store projekter

Byggeprogrammet er et værktøj til at planlægge, organisere og styre et stort projekt.

Byggeprogrammet udarbejdes af menighedsrådet i samarbejde med bygherrerådgiver/rådgiver, og danner grundlag for rådgiverens videre opgaveløsning.

Et byggeprogram bør indeholde:

- Byggeopgavens forudsætninger.
- Menighedsrådets krav og ønsker til byggeriets omfang, funktion, arkitektur, teknisk og miljømæssig kvalitet, drift og vedligehold.
- Byggeopgavens økonomiske forudsætninger.
- Tidsplan.

Hensigten med at lave et byggeprogram er, at det sætter udgangspunktet for en videre detaljering af projektet. Udarbejdelse af et byggeprogram bør følge retningslinjerne for AB18.

2.3 Projektbeskrivelse, skitseprojekt, detailprojekt og myndighedsprojekt

En projektbeskrivelse er en beskrivelse af et projektets delelementer punkt for punkt, herunder baggrund for projektets enkelte delelementer og en beskrivelse af, hvordan de vil blive håndteret.

Projektbeskrivelsen kan som indledning udarbejdes som et skitseprojekt.

Skitseprojektet er en overordnet beskrivelse af menighedsrådets planer, som indeholder et økonomisk overslag (budget) til brug for provstiudvalgets budgetlægning.

Fordelen ved et skitseprojekt er, at man kan få en tidlig vurdering fra stiftet og konsulenterne af ens projekt og derfra tilpasset projektet, uden at man har brugt for megen tid og ressourcer på at projektere elementer i projektet, som ikke kan godkendes.

Hvis man har en arkitekt til at rådgive sig, bør menighedsrådet indgå en skriftlig honoraraftale med arkitekten om udarbejdelse af skitseprojektet/projektbeskrivelse.

Honoraret kan aftales som et fast beløb eller efter regning indenfor et maksimumbeløb. Honoraraftale efter regning bør oplyse en timepris.

Et skitseprojekt bør indeholde:

- Kort redegørelse for behovet/nødvendigheden af projektet.
- Tegninger eller beskrivelser og billeder der på enkel og overskueligvis redegør for projektets hovedide.
- Overordnet beskrivelse af materialer/farver, mv.
- Økonomisk overslag.
- Finansieringsforslag.

En godkendelse af et skitseprojekt vil som regel være en principgodkendelse. Formålet med principgodkendelsen er, at det sikres, at projektet så tidligt som muligt udvikles i en retning, der kan opnå endelig godkendelse.

Det vil sige, at der efterfølgende skal udarbejdes et detailprojekt, som skal sendes til stiftsøvrighedens godkendelse.

Et detailprojekt udarbejdes af arkitekten, der er tilknyttet projektet eller alternativt menighedsrådet selv, hvis det er mindre projekter, der efter stiftsøvrighedens vurdering kan gennemføres uden arkitektbistand. Det er altid stiftsøvrigheden der vurderer om et projekt skal tilknyttes en arkitekt.

Et detailprojekt bør ud over projektbeskrivelsen indeholde følgende:

- Beskrivelse af eksisterende forhold, herunder fx:
  - Fotos af eksisterende forhold.
  - Kort historisk beskrivelse af kirken.
  - Beskrivelse af de eksisterende forhold.
  - Tegningsoversigt af kirkens grundplan.
  - Opmålingstegninger – eksisterende forhold i nødvendigt omfang for at forstå grundlaget for fornyelsen.
  - Tegninger for f.eks. situationsplan, plan, tvær og længdesnit, opstalter som nødvendige detailtegninger for forståelse af det/de emner der skal fornyes.
  - I sager om udskiftning af varmeanlæg bør der fremsendes forbrugstal for minimum 3 år.
- Beskrivelse af fremtidige forhold, herunder fx:
  - Kortfattet, præcis beskrivelse af hvad der skal ændres/laves.
  - En tegningsoversigt.
  - Inventartegning eller lignende detailtegninger, der er en nødvendig forudsætning for forståelse af opgaven.

- Forventet tidsplan for opgavens udførelse.
- Budget for opgavens gennemførelse, inklusive totalrådgiverudgifter og afsætningssum for uforudsete omkostninger.

Man kan altid kontakte sit lokale stift for råd og vejledning om, hvilke elementer et konkret projekt som minimum skal indeholde.

Vil du vide mere:

Krav om arkitektbistand:

- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, §12 \(link\)](#)

---

3. Rådgivningsaftale til renoverings- og byggesager ▼

Aftale om teknisk rådgivning og bistand (AB18 eller ABR18) kaldes i daglig tale for rådgivningsaftale.

3.1 ABR 18 - Almindelige Betingelser for teknisk Rådgivning og bistand

Som beskrevet i afsnit 2.1 skal "større arbejder" ved en kirke projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger. "Større arbejder" er som udgangspunkt arbejder, der går ud over almindelig, løbende vedligeholdelse af kirkebygningen og inventaret. I disse sager skal der indgås en rådgivningsaftale med arkitekten som totalrådgiver.

Stiftsadministrationerne anbefaler, at rådgivningsaftalerne indgås efter ABR18 - de almindelige betingelser for rådgivning og bistand i bygge- og anlægsvirksomhed. Læs mere om betingelserne nederst i dette afsnit.

ABR18 står for "Almindelige bestemmelser for teknisk rådgivning og bistand" og anvendes ved aftaler mellem en bygherre og dennes entreprenør om udførelse af bygge- og anlægsarbejder.

ABR18 er afløseren til AB89 og skal i højere grad sikre et mere velfungerende, effektivt og gennemsigtigt samarbejds- og aftalesystem, som kan håndtere nuværende og fremtidige udfordringer i byggebranchen, og som samtidig er mere internationalt genkendeligt.

Ved større arbejder fx ny kirke/ny sognegård og komplekse problemstillinger anbefaler byggegruppen at menighedsrådet antager en bygherrerådgiver til at vejlede sig om processen i ABR18 forud for at der indgås en aftale med en totalrådgiver. Dette begrundes i, at der i ABR18 pålægges flere opgaver på

bygherren. Bygherrerådgiveren kan fx være med til at udfærdige mere strategiske overvejelser, kontakt til kommunen i forhold til lokalplaner, lave udbudsmateriale og være behjælpeligt med at vælge totalrådgiveren.

Som en hjælp til menighedsrådene har stifterne i samarbejde med advokatfirmaet Horten udarbejdet en skabelon og en vejledning, som kan anvendes, når menighedsrådene skal indgå en rådgivningsaftale ligesom menighedsrådene har mulighed for at fremsende et udkast til rådgivningsaftalen til det lokale stift.

Stifterne giver kun vejledende bemærkninger til aftalerne. Den endelige aftale indgås mellem menighedsrådet og totalrådgiveren, som typisk vil være arkitekten.

3.2 *Indhold i rådgivningsaftale*

Rådgivningsaftalen kan udformes, så den enten dækker hele projektforslaget eller er faseopdelt med en honoraraftale for det indledende arbejde samt en egentlig rådgivningsaftale på grundlag af et godkendt projektforslag.

Stiftet anbefaler, at rådgiveraftalen faseopdeles, så hver fase afsluttes og afregnes for sig samt at menighedsrådet skal godkende udførelsen af den enkelte fase, inden igangsætning af en ny fase.

Derudover bør menighedsrådet sikre sig, at menighedsrådet er berettiget til at afbryde samarbejdet efter udførelse og afregning af den enkelte fase.

Når aftalen omfatter hele projektforslaget, vil den økonomiske ramme normalt indledningsvist blive fastlagt som en foreløbig ramme på grundlag af et groft økonomisk overslag udarbejdet af arkitekten. Endelig fastlæggelse af rammen sker senere på grundlag af et licitationsresultat. I så fald skal der optages et aftaletillæg, hvor rammen fastlægges endeligt.

Når aftalen er faseopdelt, aftaler parterne et honorar for udarbejdelse af opmåling, registrering og udarbejdelse af skitseprojekt/dispositionsforslag med tilhørende økonomisk overslag.

Honoraret skal være enten et fast honorar eller et honorar efter medgået tid op til et maksimumbeløb. Parterne skal senest inden arkitekten indleder detailprojektering (hovedprojektering) indgå en ny aftale, som dækker forløbet fra og med detailprojektering og til og med den seneste ydelse, der aftales, fx deltagelse i 5-års eftersyn.

Vil du vide mere:

- [Betingelser ABR18.](#)

- [ABR18 - almindelige betingelser for rådgivning og bistand i bygge- og anlægsvirksomhed.](#)
  - [ABR forenklet - forenklede almindelige betingelser for rådgivning og bistand i bygge- og anlægsvirksomhed.](#)
  - [YBL 2018 - ydelsesbeskrivelse for byggeri- og landskab.](#)
  - [Afgrænsning af rådgiverydelser - afkrydsningsskema.](#)
  - [Aftaleformular ABR forenklet.](#)
  - [Aftaleformular ABR18.](#)
  - [Aftaleformular ABR18 - med stifternes anbefaling til udfyldelse.](#)
-

4. Finansiering af renoverings- og byggeprojekter ▼

Menighedsrådet skal sikre sig, at der er budgetmæssig dækning til projekterne. Planlægning af finansieringen foregår i dialog med provstiudvalget, gerne så tidligt i processen som muligt.

Der er forskellige måder, menighedsrådet kan finansiere et renoverings-, bygge- og anlægsprojekt.

4.1 Opsparing af menighedsrådets egne midler til byggeprojekter

Midler til bygge- og anlægsprojekter kan opspares over en årrække, dels ved egen opsparing i menighedsrådene og dels ved tilførsel af anlægsmidler.

4.2 Ansøge provstiet om anlægsmidler

Budgetproceduren kan veksle i de enkelte provstier, men fælles er, at menighedsrådet kan søge provstiet om anlægsmidler, som provstiet derefter prioriterer på de årlige budgetsamråd. Tildelingen af anlægsmidlerne ske ikke nødvendigvis i den indkomne rækkefølge, men prioriteres efter økonomi, behov og nødvendighed.

Provstiet vurderer ud fra sin økonomi, hvorvidt der skal udskrives anlæg over ligningen eller optages lån i stiftet. Låneprofilen i de enkelte provstier afgør, hvor mange lån der er plads til ad gangen.

Et provsti kan herudover have den politik, at provstiet ønsker at holde sig gældfri, så der opstår større råderum til mere direkte forkyndelsesprojekter, fx:

- Lokalt finansierede præster.
- Forkyndespuljer/projekter.
- Samarbejdsprojekter.
- Udviklingspuljer til kirkegårde.
- Efteruddannelse.

I provstierne findes desuden en budgetreserve til uopsættelige og uforudsigelige udgifter, som menighedsrådet kan ansøge om, hvis rådet ikke selv har tilstrækkelige midler. Denne budgetreserve kaldes ofte for 5 procents-midler.

4.3 Lån i stiftsmidlerne

Menighedsrådet kan søge stiftsrådet om lån i stiftsmidlerne til finansiering af større arbejder og anskaffelser. Ansøgning skal sendes via provstiet, da provstiet skal tilpasse lånet i provstiets økonomi. Stiftsmidlerne er kapitaler, som tilhører de enkelte kirker og præsteembeder, men som forvaltes af stiftets stiftsråd.

Stiftsrådet fastsætter reglerne for lån af stiftsmidlerne og tager stilling til låneansøgninger fra menighedsrådene. Lånepolitikken kan ses på stiftets hjemmeside.

4.4 Statstilskud - kirkeistandsættelsesordningen

Hvert år fastsætter regeringen på finansloven, midler til statstilskud, herunder til kirkeistandsættelsesordningen, Der afsættes mindst 14 mio. kr. årligt til formålet.

Ordningen yder udelukkende statsstøtte til restaureringsopgaver af kirker og gravminder, der ud fra en antikvarisk synsvinkel anses som en særlig værdifuld del af den danske kulturarv. Det er ikke et krav, at kirken eller inventaret er over 100 år.

Menighedsrådet kan søge om tilskud til mere omfattende istandsættelser eller restaurering af:

- Kirker.
- Kirkers historiske inventar og udsmykning.
- Særligt bevaringsværdige gravminder.

De projekter der søges om midler til, skal være godkendt af de kirkelige myndigheder (provstiudvalg og stiftsøvrigheden), men må ikke være igangsat.

Der er ansøgningsfrist hvert år den 1. marts. Link til ansøgningskema mv. er nederst i dette kapitel.

4.5 Arv til brug for kirken

Det er muligt at testamentere et beløb til kirken. Ofte vil testamentet beskrive, hvad beløbet skal bruges til. Der kan fx være, at beløbet skal bruges til udsmykning af kirken.

Afdødes ønsker til anvendelse af arven skal følges. Hvis det ikke er muligt at anvende beløbet i overensstemmelse med ønsket, kan menighedsrådet takke nej til arven. Menighedsrådet kan ikke påtage sig retlige forpligtelser i forbindelse med modtagelse af arv.

Menighedsrådet kan anmode stiftet om at ansøge SKAT om fritagelse af boafgift, hvilket sker under forudsætning af, at stiftet derefter er ansvarlig for at kontrollere, at arven bliver anvendt i overensstemmelse med afdødes ønske.

Når menighedsrådet ønsker udbetaling af en arv, som stiftet påser, bliver anvendt i overensstemmelse med testamentet, skal menighedsrådet via provstiet sende en ansøgning til stiftsøvrigheden om udbetaling af pengene samt til hvilket formål pengene søges udbetalt.

Vil du vide mere:

- [Boafgiftsloven](#). Link
- [Kirkestandsættelsesordningen lov om folkekirkens økonomi § 20, stk. 3](#). Link
- [Ansøgningskema til kirkestandsættelsesordningen](#)

---

5. Faser i en byggesag, sagsbehandling og afgørelse ▼

Når menighedsrådet indleder en bygge- eller renoveringssag, kan den inddeles en række faser.

5.1 Opstartsfasen - indsamling af oplysninger og rådgivning

Menighedsrådet bør som et af de første skridt orientere provstiudvalget om projektet, så provstiudvalget kan indpasse opgaven i provstiets økonomi.

Derefter skal projektet defineres, gerne med bistand fra stiftsøvrighedens konsulenter eller sammen med en arkitekt. Arkitekten skal have grundigt kendskab til kirkebygninger og kunne udarbejde et skitseprojekt indeholdende et økonomisk overslag over alle projektets udgifter.

Menighedsråd og arkitekt bør på forhånd indgå en skriftlig aftale om løsning af opgaven og om et eventuelt fremtidigt samarbejde. Dette bør ske gennem indgåelse af en rådgivningsaftale.

Menighedsrådet eller rådgiveren skal tidligt i processen kontakte Nationalmuseet for at bestille en besigtigelsesrapport.

Der er to typer af besigtigelsesrapporter:

- Besigtigelsesrapport over kirkens kalkede flader og evt. kalkmalerierne.
- Besigtigelsesrapport over kirkens historiske inventar.

Besigtigelsesrapporter danner grundlag for det videre arbejde med udarbejdelse af renoverings- og istandsættelsesprojekter af og i kirken, da rapporterne indeholder faglige retningslinjer for enten konservering, restaurering, undersøgelse, sikring, nymaling eller kalkning af kirkens historiske dele. Historiske dele i en kirke er: historisk inventar, kalkmaleri og anden vægudsmykning, murflader, hvælv, lofter gulve og gravstene.

Der skal indhentes eventuelt byggetilladelse fra kommunen i forbindelse med udvidelse af en kirkebygning eller øvrige bygninger og ved opførelse af nye bygninger.

5.2 Ansøgningsfasen – provsti og stiftsøvrighed behandler sagen

Menighedsrådet sender via byggesagsmodulet projektet sammen med en budgettramme og finansieringsforslag til provstiudvalget.

Provstiudvalget behandler ansøgningen på et provstiudvalgsmøde og træffer afgørelse om projektets økonomi.

Provstiet sender via byggesagsmodulet til stiftsøvrigheden projektet sammen med provstiudvalgets indstilling.

Stiftsøvrigheden sender projektet til konsulentudtalelse hos:

- Eventuel

- kirkegårdskonsulenten,
  - orgelkonsulenten,
  - klokkekonsulenten eller
  - varme-, energi- og klimakonsulenten
  - Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst.
- Kgl. bygningsinspektør.
  - Nationalmuseet (kirker, inventar og andet over 100 år).

Stiftsøvrigheden træffer afgørelse om projektet, herunder også evt. ansøgning om lån i stiftsmidlerne til finansiering af projektet.

Hvis projektet skal tilpasses skal menighedsrådet ud fra stiftsøvrighedens afgørelse revidere projektet og dets finansiering og sende det reviderede projekt via provstiudvalget til stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden vil foretage fornyet høring af konsulenterne og på den baggrund træffe fornyet afgørelse om sagen.

5.3 Udførelsesfasen – efter endelig godkendelse af projektet

Menighedsrådet indhenter håndværkertilbud i samarbejde med den rådgivende arkitekt og indgår aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver i henhold til ABR18.

Hvis kirken skal lukkes midlertidigt i forbindelse med projektet, skal der altid søges om tilladelse hos biskoppen.

Projektet kan derefter gå i gang. Menighedsrådet bør deltage løbende sammen med arkitekt/rådgiver i byggemøder og afleveringsforretning.

Det anbefales, at der indkaldes til både 1 års og 5 års eftersyn efter projektet er gennemført og afsluttet.

I sager om klokker og orgler skal der afholdes godkendelsesforretning inden betaling af sidste rate.

I sager om varmeanlæg skal der foretages prøveopvarmning. Link til skema til prøveopvarmning er nederst i dette afsnit. Rapporten over resultaterne af prøveopvarmningen skal sendes via provstiudvalget til stiftet og til varme-, energi- og klimakonsulenten og med menighedsrådet egen vurdering af anlæggets funktionalitet.

Der kan tilbageholdes 10 % af entreprisesummen, indtil prøveopvarmningen er lavet.

5.4 Afslutnings-/Regnskabsfasen

Menighedsrådet udarbejder slutregnskab og sender det til provstiudvalget og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik.

5.5 Sagsbehandling og afgørelser af byggesager

Når menighedsrådet har udarbejdet et projekt, skal det sendes via byggesagsmodulet til provstiudvalget. Byggesagsmodulet kan tilgås via fanen "systemer" på forsiden af Folkekirkens IntraNet eller nederst i dette kapitel under afsnittet "Vil du vide mere".

Provstiudvalgets behandling af ansøgningen

Provstiudvalget træffer afgørelse om projektets budget- og finansieringsforslag.

Når provstiudvalget har truffet afgørelse, bliver projektet videresendt gennem byggesagsmodulet til stiftsøvrigheden.

Stiftets behandling af ansøgningen

Stiftsøvrigheden screener projektet og sender det til konsulenthøring hos de relevante konsulenter, herunder fx:

- Kirkegårdskonsulenten, orgelkonsulenten, klokkekonsulenten, eller varme-, energi- og klimakonsulenten.
- Kgl. bygningsinspektør.
- Nationalmuseet (kirker over 100 år)
- Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst.

Projektet sendes til udtalelse ved de relevante konsulenter på samme tid.

Konsulenterne har en svarfrist på 30 dage.

Nationalmuseet har en forlænget på yderligere 30 dage, som tæller fra modtagelsen af den sidst indkomne udtalelse fra de øvrige konsulenter.

Når Stiftsøvrigheden har modtaget alle udtalelser fra konsulenterne træffes der en afgørelse om projektet.

Den samlede ekspeditionstid i stiftet kan være op til 120 dage.

Bliver projektet ikke godkendt, skal menighedsrådet:

- Evt. anmode om et møde med stiftet og konsulenterne om projektet.
- Udarbejde et revideret projekt.
- Revidere eventuelt finansieringsforslag.
- Indsende projektet igen via provstiuudvalget til stiftsøvrigheden.

Stiftsøvrigheden vil derefter:

- Foretage fornyet høring af konsulenter.
- Træffe afgørelse i sagen.
- Bevilge eventuelt lån.

Stiftsøvrighedens afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Hvis menighedsrådet mener, at stiftsøvrighedens afgørelse eller sagsbehandling ikke er lovlige, kan menighedsrådet indbringe spørgsmålet om lovlighed for Kirkeministeriet.

Godkendelse fra stiftsøvrigheden fritager ikke menighedsrådet fra at søge andre tilladelser, der er nødvendige efter anden lovgivning, fx byggetilladelse ved kommunen.

Et projekt kan godt blive sendt frem og tilbage jf. ovenstående beskrivelse et par gange, inden det endeligt kan godkendes og igangsættes.

Dette skyldes blandt andet det dobbelte hensyn projekterne ifølge loven skal vurderes ud fra, hvor der på den ene side ikke må ske en forringelse af bygningernes og kirkegårdenes kulturværdier og på den anden side hvor projekterne bør sikre gode rammer for menighedens afholdelse af kirkelige handlinger.

Vil du vide mere:

- [Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.](#)
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.](#)
- [Byggesagsmodulet.](#)
- [Cirkulære af 15. oktober 1975 om affattelse af tilbud vedrørende levering og istandsættelse af kirkeorgler mv.](#)

- [Cirkulæreskrivelse af 10. august 1993 om vejledning om udførelse og brug af kirkevarmeanlæg mv.](#)
  - [Skema til prøveopvarmning.](#)
-

6. Folkekirkens konsulentordninger ▼

Folkekirkens konsulenter rådgiver menighedsråd, provstier og stifterne i bygge- og renoveringssager.

I dette kapitel findes også kontaktoplysninger på konsulenterne.

6.1 Den statslige konsulentordning

De kgl. bygningsinspektører, Nationalmuseet og Akademiraadet - Akademiet for de Skønne Kunster er de tre statslige institutioner, der rådgiver menighedsråd og stiftsøvrighederne i bygge- og renoveringssager.

6.2 Akademiraadet - Akademiet for de Skønne Kunster

Akademiraadet er statens konsulent i kunstneriske spørgsmål. Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst kan konsulteres for rådgivning om alle typer af kunstneriske og æstetiske forhold forbundet med kirkens rum og kirkegård og gerne så tidligt i et udsmykningsforløb som muligt.

Udvalget består af 12 udpegede fagpersoner inden for arkitektur, landskabskunst og billedkunst. Udvalgets fokus er analysen af kirkerummet som en helhed, hvor enhver kunstnerisk og æstetisk fornyelse skal passe ind for at samle og forstærke det enkelte kirkerums kvaliteter og særlige karakter.

Gennem konsulentbesøg, samtaler og udfærdigelse af rapport er det udvalgets opgave at hjælpe menighedsrådet med at formulere et kunstnerisk og æstetisk fornyelsesprojekt, der kan føre til det bedst mulige resultat. Udvalget kan desuden som uvildig rådgiver hjælpe menighedsrådet med at finde egnede billedkunstnere og arkitekter til at udføre udsmykningsopgaven, herunder alterbillede, farvesætning af interiør, formgivning af liturgisk inventar mv.

Menighedsrådet træffer selv afgørelse om indkøb af løse kunstgenstande og kan i den forbindelse også indhente råd og vejledning fra Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst. Stiftsøvrigheden skal godkende andre udsmykningsarbejder og

indhenter i sådanne sager en udtalelse fra Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst, inden der træffes afgørelse.

Udgifterne til Akademiraadets Udvalg for Kirkekunsts konsulentvirksomhed afholdes af staten.

6.3 Kontakt Akademiraadet

Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst
Kongens Nytorv 1, 2. sal tv. i porten
1050 København K

tlf. 33 74 49 10 kl. 9-15
mail: info@akademiraadet.dk

Vil du vide mere:

- [Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst](#) Link
  - [Kirkens rum - udvalgets bog udgivet i 2022.](#) Link
  - [Læs mere om rådgivning fra Udvalget for Kirkekunst](#) Link
-

6.4 Kgl. bygningsinspektør

De kgl. bygningsinspektører udtaler sig i sager om:

- Installationer.
- Inventar og udsmykning.
- Kirkegårde.
- Bygninger på kirkegårde.
- Plan- og fredningssager.

Konsulentvirksomheden består i en arkitektonisk og æstetisk vurdering af forelagte forslag samt en bedømmelse af udgiftsoverslag.

De kgl. bygningsinspektører kan, efter aftale med stiftsøvrigheden, yde råd og vejledning til menighedsrådene (men er ikke forpligtet hertil).

De kgl. Bygningsinspektører udpeges af Slots- og Kulturstyrelsen efter offentligt udbud.

Udgifterne til de kgl. bygningsinspektørers konsulentvirksomhed afholdes af staten.

6.5 Kontakt de kgl. bygningsinspektører

Inspektorat 1

Inspektorat 1 dække disse stifter:

- Helsingør Stift
- København Stift
- Lolland Falster Stift

Kgl. bygningsinspektør:

Fogh & Følner Arkitektfirma A/S ved arkitekt MAA, Stig Andersen

tlf. 45 93 40 20

mail: ff@fogh-folner.dk

Inspektorat 2

Inspektorat 2 dækker disse stifter:

- Aalborg Stift
- Aarhus Stift
- Viborg Stift

Kgl. bygningsinspektør:

VMB Arkitekter A/S ved arkitekt MAA, Mette Viuf Larsen

tlf. 86 13 89 00

mail: kbi@vmb-arkitekter.dk

Inspektorat 3

Inspektorat 3 dækker disse stifter:

- Ribe Stift
- Haderslev Stift

Kgl. bygningsinspektør:

Rønnow Arkitekter A/S ved arkitekt MAA, Camilla Løntoft Nybye

tlf. 59 44 32 00

mail: gr@ra.dk

Inspektorat 4

Inspektorat 4 dækker disse stifter:

- Fyens Stift
- Roskilde Stift

Kgl. bygningsinspektør:

Erik Arkitekter A/S ved arkitekt MAA, Githa Hammer

tlf. 42 14 70 37

mail: kirker@erik.dk

6.6 *Nationalmuseet, kirkekonsulenterne*

Nationalmuseet afgiver udtalelser til brug for stiftsøvrighedernes afgørelser i sager vedrørende kirker og inventar over 100 år gammelt.

Nationalmuseets opgave er at sikre kirkernes kulturarv og derfor varetagelse af de antikvariske, arkitektoniske og kulturelle hensyn, samt hensynet til de kirkenære omgivelser.

Nationalmuseet er også ansvarlig for arkæologiske undersøgelser i kirker og på kirkegårde.

Udgifterne til Nationalmuseets kirkekonsulenter afholdes af staten.

Der er andre områder, hvor menighedsrådet skal betale for råd og bistand fra Nationalmuseet bl.a. ved arkæologiske undersøgelser og besigtigelse af kirkens udvendige murværk.

Besigtigelsesrapporter

Menighedsrådet skal indhente en besigtigelsesrapport fra Nationalmuseet, når arbejdet omfatter:

- Indvendigt murværk herunder kalkning og kalkmalerier.
- Udvendigt murværk.
- Inventar over 100 år.

Besigtigelsesrapporten danner grundlag for udarbejdelse af projektforslag og indhentning af tilbud.

Det er gratis at få besøg fra Nationalmuseet i forbindelse med besigtigelse af historisk inventar og indvendige murflader/kalkmalerier, men der skal betales for Nationalmuseets timeforbrug ved besøg for besigtigelse af udvendigt murværk og udvendig kalkning. Det er Nationalmuseets Kalkningstjeneste der yder rådgivning om udvendig kalkning og reparation af udvendigt murværk. For kalkningstjenestens rådgivningsarbejde afregner menighedsrådet konsulenthonorar efter medgået tid.

Menighedsrådene kan herudover altid indhente råd og vejledning ved Nationalmuseet.

6.7 Kontakt kirkekonsulenterne

Nationalmuseet inklusiv deres specialafdelinger dækker alle landets stifter.

tlf. 41 20 61 21 (kirkekonsulentfunktionens sekretariat).

mail: kirkekonsulenter@natmus.dk

Vil du vide mere:

- Anmodning om udarbejdelse af besigtigelsesrapport eller besøg fra kirkekonsulenterne rekvireres pr. mail til Nationalmuseets kirkekonsulentfunktion:

- [Nationalmuseets kirkekonsulenter](#).
-

6.8 Folkekirkens specialkonsulenter

Folkekirkens konsulentordning består af en række specialkonsulenter, der rådgiver om specifikke fagområder.

Ordningen omfatter:

- Bygningskonsulenter for tjenesteboliger mv.
  - Kirkegårdskonsulenter.
  - Klokkekonsulenten.
  - Orgelkonsulenter.
  - Præstegårdskonsulent for landbrug (SEGES).
  - Varme-, energi- og klimakonsulenten.
-

6.9 Bygningskonsulent for tjenesteboliger m.v.

Bygningskonsulentens fagområde er sager vedrørende præsteembedernes bygninger, tjenesteboliger og landbrugsbygninger.

Herunder sager om:

- Ombygning og nedrivning af bygninger.
- Opførelse af nye bygninger.
- Køb, leje eller salg af bygninger og byggegrunde.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en bygningskonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til bygningskonsulenten.

6.10 Kontakt bygningskonsulenterne

Bygningskonsulent i Københavns Stift:

Arkitekt MAA Gunilla Rønnov

Rønnow Arkitekter A/S
Ny Kongensgade 9, 2. sal
1472 København K

tlf. 59 44 32 00

mail: gr@ra.dk

Bygningskonsulent i Helsingør Stift:

Arkitekt MAA Leo Villadsen
Svenskevej 1
2800 Kgs. Lyngby

tlf. 20 13 35 19

mail: lev@bornebusch.dk

Bygningskonsulent i Roskilde Stift:

Arkitekt MAA Michael Madsen
Algade 52-54
4500 Nykøbing Sjælland

tlf. 59 93 19 00

mail: mm@arkma.dk

Bygningskonsulent i Lolland-Falster Stift:

Arkitekt MAA Dan Betak
Pilevej 8
4295 Stenlille

tlf. 22 88 91 35
mail: dlb@dlbetak.com

Bygningskonsulent i Fyens Stift:

Provstiets bygningsagkyndige.

Bygningskonsulent i Aalborg Stift:

Arkitekt MAA Preben Rottbøll
Kong Christians Allé 24
9000 Aalborg

tlf. 40 85 77 26
Efter kl. 17.00 også tlf. 98 11 77 22
mail: preben@rottboll.dk

Bygningskonsulent i Viborg Stift:

Arkitekt MAA Thomas Meedom-Bæch
Guldfaxevej 27
8800 Viborg

tlf. 86 62 67 16 / 28 11 67 15
mail: tmb@meedom-arkitekter.dk

Bygningskonsulent i Aarhus Stift:

Arkitekt MAA Mia Rahbek Andersen
Allégade 45
8700 Horsens

tlf. 75 62 64 55
mail: mra@linjen.dk

Bygningskonsulent i Haderslev Stift:

Arkitekt MAA Mogens Svenning

Allégade 45
8700 Horsens

tlf. 75 62 54 55
mail: ms@linjen.dk

Bygningskonsulent i Ribe Stift:

Arkitekt MAA Kristian Kipp
Hjortebjergvej 14
5230 Odense M

tlf. 28 77 60 27
mail: kristian_kipp@hotmail.com

6.11 Kirkegårdskonsulent

Kirkegårdskonsulenternes fagområde er sager vedrørende folkekirkens kirkegårde fx:

- Anlæggelse.
- Udvidelse.
- Indretning.
- Nedlæggelse af kirkegårde.
- Opførelse af bygninger på kirkegårde.

Fagområdet omfatter endvidere sager, der angår kirkegårdenes nære omgivelser, fx om salg af ejendom, der tilhører kirken eller præsteembedet samt om lokalplaner.

Kirkegårdskonsulenten kan også rådgive menighedsrådene i spørgsmål om tilgængelighed, arbejdsmiljø, driftsstyring og udviklings- og bevaringsplanlægning.

Kirkegårdskonsulentens udtalelse vil desuden kunne indhentes i sager vedrørende:

- Udvidelse eller udvendige ombygninger vedrørende bygninger på kirkegården.
- Anlæggelse, udvidelse, indretning og nedlæggelse af parkeringspladser og depotanlæg uden for kirkegården til brug for kirken og kirkegården.

- Opførelse, udvidelse og udvendig ombygning eller salg af kirkegårdsnære bygninger til brug for kirken og kirkegården eller præsteembedet.

Derimod er sager vedrørende øvrig plan- eller zonelovgivning ikke en del af fagområdet.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en kirkegårdskonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til kirkegårdskonsulenten.

6.12 Kontakt kirkegårdskonsulenterne

Kirkegårdskonsulent i Københavns Stift:

Landskabsarkitekt MAA Susanne Wagner
Olfert Fischers Gade 6, 4.,
1311 København K

tlf. 40 58 44 70

mail: kontakt@arkitektwagner.com

Kirkegårdskonsulent i Roskilde Stift:

Landskabsarkitekt MDL Karin N. Corfitzen
Tranevej 16, 2. sal
2400 København NV

tlf. 29 73 16 40

mail: knc@opland.eu

Kirkegårdskonsulent i Lolland-Falster Stift:

MDL VEGA landskab Aps, Kontaktperson Anne Galmar

Sturlasgade 14M, 2.
2300 København S

tlf. 61 79 17 55

mail: ag@vegalandskab.dk

Kirkegårdskonsulent i Fyens Stift:

Landskabsarkitekt Benedikte Piil
Parkvej 5
4990 Saksøbing

tlf: 40427251

mail: b@piil.net

Kirkegårdskonsulent i Helsingør Stift:

Landskabsarkitekt MAA Susanne Wagner
Olfert Fischers Gade 6
1311 København

tlf. 40 58 44 60

mail: kontakt@arkitektwagner.com

Kirkegårdskonsulent i Aalborg Stift:

Arkitekt MAA Mogens Andersen
Vibevej 6,
9000 Aalborg

tlf. 98 16 59 64/51 90 59 64

mail: arkitekt@mbandersen.dk

Kirkegårdskonsulent i Viborg Stift:

Landskabsarkitekt MAA Mogens Dueholm
Skaarup Landskab, Graven 3,
8000 Aarhus C.

tlf. 40 32 88 81

mail: mdu@skaaruplandskab.dk

Kirkegårdskonsulent i Aarhus Stift:

Landskabsarkitekt MAA Anne-Marie Møller
Møller & Faurskov Landskabsarkitekter ApS
Sankt Pauls Kirkeplads 9 B,
8000 Århus C

tlf. 86 12 16 66

mail: am@mflandskab.dk

Kirkegårdskonsulent i Haderslev Stift:

Landskabsarkitekt MAA Anne Vium Skaarup
Ørvad 11,
8220 Brabrand

tlf. 23 43 46 42

mail: AVS@Skaaruplandskab.dk

Kirkegårdskonsulent i Ribe Stift:

Landskabsarkitekt MAA Mette Fauerskov
Skt. Pauls Kirkeplads 9 B II,
8000 Århus C

tlf. 86 12 16 66

mail: mf@mflandskab.dk

6.13 Klokkekonsulenten

Klokkekonsulentens fagområde er sager vedrørende kirkeklokker, herunder klokker på kirkegårde samt klokkespil til kirker. Dette gælder både anskaffelser, reparationer og ændringer.

Afleverings- og godkendelsesforretninger skal ske med deltagelse af orgelkonsulenten, fx sager om:

- Levering af nye klokker/klokkespil.
- Automatiske ringeanlæg.
- Reparationsarbejder af klokker og deres ophæng.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en specialkonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til klokkekonsulenten.

6.14 Kontakt klokkekonsulenten

Organist, klokkenist Per Rasmus Møller

Nørregade 4
8550 Ryomgård

tlf. 86 39 40 48
mobil 23 80 44 28
mail: prm@km.dk

6.15 Orgelkonsulenten

Orgelkonsulentens fagområde er sager vedrørende orgler og andre sager af betydning for musikudøvelsen i kirkerne:

- Køb/salg.
- Ombygning/ændring.
- Istandsættelse/restaurering.
- Rensning m.v.

Afleverings- og godkendelsesforretninger i sager om levering af nybygget orgel eller om orgelarbejde skal ske med deltagelse af orgelkonsulenten fx:

- Hovedreparation.
- Ombygning.
- Omdisponering.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en specialkonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til orgelkonsulenten.

6.16 Kontakt orgelkonsulenterne

Orgelkonsulent for Stifter ØST for Storebælt er:

Domorganist Kristian Olesen
Stationsvej 1a
4320 Lejre

tlf. 46 37 33 09 / 20 76 07 32
mail: krolesen@gmail.com

Orgelkonsulent for Stifter VEST for Storebælt er:

Organist Torben Krebs
Filosofgangen 12
5000 Odense C

tlf. 66 14 45 54 / 53 65 57 79
mail: torbenkrebs@gmail.com

6.17 Præstegårdskonsulent for landbrug

Præstegårdskonsulentens fagområde er sager om forpagtningsaftaler og rettigheder i tilknytning hertil samt om andre dispositioner over præstegårdsbrug, herunder:

- Køb, salg eller leje af fast ejendom.
- Opførelse, ombygning og nedrivning af bygninger.
- Servitutter på en ejendom.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en specialkonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til præstegårdskonsulenten.

6.18 Kontakt præstegårdskonsulenterne (landbrugsrådgivning)

København Stift:

Bornholms Landbrug
Kannikegaard
Rønnevej 1
3720 Aakirkeby

tlf. 56 90 78 00

mail: bl@bornholmslandbrug.dk

Kontaktperson:

Torben Videbæk, Planterådgiver

tlf. 56 90 78 12

mobil 29 21 52 64

mail: tv@bornholmslandbrug.dk

Telefontid - hverdag kl. 8 - 12.

Roskilde Stift, Helsingør Stift, Lolland-Falster Stift:

VKST
Fulbyvej 15
4180 Sorø

Kontaktperson:
Ejendoms-/økonomirådgiver Karl-Åge Hornshøj Poulsen
tlf. 57 86 51 60
mobil 21 18 59 81
mail: khp@vkst.dk

Fyens Stift , Aarhus Stift, Viborg Stift, Ribe Stift, Aalborg Stift, Haderslev Stift:

SEGES P/S
Agro Food Park 15
8200 Aarhus N

Kontaktperson:
Morten Haahr Jensen (juridisk specialkonsulent)

tlf. 87 40 51 31
mobil 30 92 17 39
mail: mhj@seges.dk

Læs mere om SEGES rådgivning til menighedsråd og provstier her:
[Seges - kontaktoplysninger.pdf \(folkekirkensintranet.dk\)](#)

6.19 Varme-, energi- og klimakonsulenten

Varme- energi- og klimakonsulentens fagområde er sager om:

- Nye varme-, ventilations- eller befugtningsanlæg.
- Ombygning af bestående anlæg i kirker.
- Energiforbrug.
- Lokalisering og udnyttelse af energisparemuligheder.
- Klimaforhold, herunder klimaproblemer for kirkens historiske inventar.

Efter anmodning foretager konsulenten en faglig varmeteknisk og økonomisk vurdering vedrørende udførelse og brug af kirkevarmeanlæg.

Udgifter til konsulentbistand afholdes af menighedsrådet.

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at en specialkonsulent ikke kan påtage sig projekteringsopgaver for menighedsråd indenfor det geografiske område, de er tilknyttet, medmindre stiftsøvrigheden undtagelsesvis godkender det.

Menighedsrådet kan selv indhente konsulentbistand ved direkte henvendelse til varme-, energi- og klimakonsulenten.

6.20 Kontakt varme-, energi- og klimakonsulenten

Civilingeniør Poul Klenz Larsen
Vilvordevej 55
2920 Charlottenlund

tlf. 39 64 34 63 / 20 15 35 30
mail: kvek@outlook.dk

6.21 Konsulentrunder

Ofte kan menighedsrådet have mange gode ønsker til et bygge- eller renoveringsprojekt, derfor anbefales det, at projektet tidligt i processen drøftes med stiftet og konsulenterne.

De fleste stifter afholder med jævne mellemrum konsulentrunder, hvor stiftet sammen med bl.a. Nationalmuseet og den kgl. bygningsinspektør deltager i møder på stedet. Her kan projekter drøftes og menighedsrådet kan fortælle om deres ønsker og tanker.

Et møde tidligt i processen gør ofte, at det undgås at spilde tid, ressourcer og penge på elementer i projektet, der af forskellige årsager ikke kan gennemføres pga. kirkens særegenhed.

Hvis man er interesseret i besøg på en konsulentrunde, kan man kontakte sit lokal stift.

6.22 Afregning af konsulenter under folkekirkens ordning (specialkonsulenterne)

Ordningen omfatter disse konsulenter:

Varme-, energi og klimakonsulenten

Orgelkonsulenter

Klokkekonsulenter

Kirkegårdsconsulenter

Bygningskonsulenter for tjenesteboliger m.v.

Præstegårdsconsulenter for landbrug.

Rådgivende/vejledende udtalelse indhentet af menighedsråd:

Menighedsrådets kan selv kontakte folkekirkens konsulenter for råd og vejledning.

Menighedsrådet skal selv betale for konsulentens rådgivning med et honorar, der beregnes i forhold til medgået tid. Honoraret fastsættes af Kirkeministeriet og udgør pr. 1. januar 2022 kr. 1.044,17 pr. time. Honoraret reguleres årligt hver d. 1. januar. Til honoraret skal tillægges feriegodtgørelse på 12,5 %, mens der ikke skal tillægges moms.

Udgiften til udtalelsen afholdes af kirkekassen.

Honoraret udbetales som løn. Det vil sige, at honorar og feriepenge fradrages A-skat, feriepenge indbetales til Feriekonto, mens eventuel kørselsgodtgørelse indberettes til SKAT. Konsulenthonorar kan udbetales via FLØS. Kontakt konsulenten for oplysning om CPR-nr. til brug for indberetning til SKAT og indbetaling til Feriekonto.

På besigtigelsesrejser er konsulenterne berettigede til transportgodtgørelse samt time- og dagpenge efter statens regler.

Erklæring/udtalelse indhentet af stiftsøvrigheden/provstiudvalget:

Stiftsøvrigheden eller provstiudvalget kan anmode konsulenterne om afgivelse af en erklæring til brug for en afgørelse.

Konsulenterne sender efter afgivelse af erklæringen honoraropgørelsen til attestering af stiftet eller provstiudvalget. Stiftet videresender herefter opgørelsen til menighedsrådet til betaling.

Honoraret fastsættes af Kirkeministeriet og udgør pr. 1. januar 2022 kr. 1.566,79. Honoraret reguleres årligt hver d. 1. januar. Til honoraret skal tillægges feriegodtgørelse på 12,5%, mens der ikke skal tillægges moms.

Udgiften til udtalelsen afholdes af kirkekassen.

Honoraret udbetales som løn. Det vil sige, at honorar og feriepenge fradrages A-skat, feriepenge indbetales til Feriekonto, mens eventuel kørselsgodtgørelse indberettes til SKAT. Konsulenthonorar kan udbetales via FLØS. Kontakt konsulenten for oplysning om CPR-nr. til brug for indberetning til SKAT og indbetaling til Feriekonto.

På besigtigelsesrejser er konsulenterne berettigede til transportgodtgørelse samt time- og dagpenge efter statens regler.

6.23 Afregning af konsulenterne under den statslige ordning

Den statslige konsulentordning er som udgangspunkt gratis at benytte for menighedsråd. Denne ordning omfatter:

Nationalmuseet

Det første besøg i forbindelse med besigtigelse af historisk inventar og indvendige murflader/kalkmalerier er gratis for menighedsrådet.

Menighedsrådene kan herudover indhente råd og vejledning af Nationalmuseet.

I forbindelse med udvendig kalkning og reparation af udvendigt murværk kan menighedsrådet få konsulentbistand fra Nationalmuseets Kalkningstjeneste. For dette rådgivningsarbejde afregner menighedsrådet konsulenthonorar efter medgået tid.

Når stiftsøvrigheden indhenter udtalelser til brug for behandling af ansøgninger fra menighedsråd og når Nationalmuseet deltager i fx konsulentrunder er det uden omkostninger for menighedsrådet.

De kgl. bygningsinspektører

Udgifterne til de kgl. bygningsinspektørers konsulentvirksomhed afholdes af staten.

Når stiftsøvrigheden indhenter udtalelser til brug for behandling af ansøgninger fra menighedsråd og når de kgl. bygningsinspektører deltager i fx konsulentrunder er det uden omkostninger for menighedsrådet.

Akademiet for de Skønne Kunster

Udgifterne til Akademiet for de Skønne Kunsters konsulentvirksomhed afholdes af staten.

6.24 Anden konsulentbistand: Selskabet for Kirkelig Kunst - tekstiler, inventar, udstyr, udsmykninger m.v

Menighedsrådet kan hos Selskabet for Kirkelig Kunst søge gratis rådgivning og vejledning i forbindelse med vedligeholdelse, istandsættelse, ændring og anskaffelse af løse kunstneriske udsmykninger, mindre inventardele, tekstiler og udstyr til kirken. Dette omfatter altså hvad menighedsrådet selv kan træffe beslutning om, ikke områder der kræver tilladelse fra stiftsøvrigheden.

Selskabet tilbyder gratis konsulentbesøg i hele landet. Dog skal rejseudgifter betales.

Efter et besøg modtager menighedsrådet en rapport med selskabets anbefalinger, forslag til nye tiltag, mulige forbedringer og eventuelt forslag til kunstnere, der skønnes interessante at henvende sig til i forbindelse med nytegning af genstande, farvesætning osv.

Selskabet for Kirkelig Kunst har endvidere et værksted, der udfører broderi, montering og restaurering af kirketekstiler samt sælger kunsthåndværk til danske kirker fx messehagler, altersølv, kandelabre og salmenummertal.

Vil du vide mere:

- [Selskabet for Kirkelig Kunst.](#)
- [Bekendtgørelse nr. 955 af 6. oktober 2009 om folkekirkens konsulenter.](#)
- [Cirkulære nr. 10038 af 21. november 2011 med instruks om de kongelig bygningsinspektørers virksomhed som statens konsulenter i kirkesager.](#)
- [Cirkulære nr. 9779 af 6 oktober 2009 om fællesinstruks for folkekirkens konsulenter.](#)
- [Vejledning nr. 9789 af 6. oktober 2009 om folkekirkens konsulenter.](#)

---

7. Kirkebygningen, indvendige renoveringer ∨

Udvidelse, ombygning eller ændringer af kirkebygninger skal altid godkendes af stiftsøvrigheden uanset kirkens alder. I dette afsnit kan man læse om håndtering af indvendige renoveringer mv.

7.1 Indvendig kalkning

Godkendende myndighed: stiftsøvrigheden. Indvendig kalkning betegnes som indvendig renovering af kirken.

Inden kirken kan kalkes indvendigt, skal Nationalmuseet besigtige kirken og udarbejde en besigtigelsesrapport over kirkens kalkede flader. I rapporten vil det være beskrevet, hvilke type kalkningsmetode der anbefales. Rapporten vil også beskrive, hvordan kirkens inventar skal afdækkes inden kalkningen.

Da indvendig kalkning ofte kræver, at kirkens inventar skal sikres og pakkes ned vil et projekt for en indvendig kalkning tit skulle have en kirkekyndig arkitekt tilknyttet som kan føre opsyn med arbejdet. Ofte skal projektet også tilknyttes en kalkkyndig konservator.

For at vurdere hvilken kalkningsmetode der er den bedste, anbefales det altid, at man i op til et år inden indvendig kalkning har afsat kalkningsprøver. En kalkningsprøve udføres på et mindre område i kirken maks. 1x1 meter og efter rådgivning fra Nationalmuseet.

7.2 Kalkmalerier

Restaurering af kalkmalerier i kirken skal altid godkendes af stiftsøvrigheden på baggrund af forslag fra Nationalmuseet.

Kalkmalerier er en meget betydningsfuld del af kirkernes kulturarv, som fortæller om det bibelske univers og det religiøse liv fra den tidlige middelalder.

Inden man kan gå i gang med at projektere en restaurering af kirkens kalkmalerier, skal Nationalmuseets kalkningstjeneste kontaktes for at bestille tid til en besigtigelse af kalkmalerierne.

Besigtigelsen skal danne grundlag for en rapport, som beskriver, hvilke teknikker det anbefales at benytte til at restaurere kalkmalerierne. Nutidens tilgang til konservering og restaurering af kalkmalerier er kun at gøre det allermest nødvendige for at bevare mest mulig af de originale malerier. Hvilke indsatser det kræver, afgøres af typer, grad og omfang af skader med videre på kalkmalerierne og disse beskrives i besigtigelsesrapporten.

Det er et krav for godkendelsen af restaureringen, at Nationalmuseet har lavet en besigtigelsesrapport. Restaurering af kalkmalerier kræver særlig fagkundskab, det er derfor vigtigt, at arbejdet foregår i tæt dialog med Nationalmuseet.

Nationalmuseet har lavet en hjemmeside med en oversigt over kalkmalerier i danske kirker, hvor man kan læse om typer af kalkmalerier, i de enkelte kirker, hvilke kulturhistorisk værdier de besidder, samt hvilken bevaringsstand de er i.

7.3 Varmeanlæg

Udskiftning af varmeanlæg/varmestyring mv. skal altid godkendes af stiftsøvrigheden uanset kirkens eller varmeanlæggets alder.

Hvis udskiftningen indebærer indgreb i f.eks. kirkens bænke, murværk eller gulv skal der udover en projektbeskrivelse for udskiftningen/ændringen også indhentes en besigtigelsesrapport fra Nationalmuseet for kirkens inventar og/eller murværk.

Udskiftning af varmeanlæg skal følge betingelserne i "cirkulæreskrivelse om vejledning vedrørende udførelse og brug af kirkevarmeanlæg mv.". Cirkulæreskrivelsen beskriver blandt andet krav til kirkens relative luftfugtighed, varmeanlæggets effekt samt typer af mulige varmekilder.

Hvis man søger om at installere en varmepumpe, skal projektet også forholde sig til placeringen af pumpens ude-del og hvordan man tænker at føre rør og ledninger ind i kirken.

Det anbefales, at entreprenøren stiller en sikkerhed for opfyldelsen af sine forpligtelser over for menighedsrådet. Sikkerhedsstillelsen udgør 10 procent af entreprisesummen ekskl. moms.

Desuden skal der fastsættes en afhjælpningsperiode på 1 år fra arbejdets aflevering. I afhjælpningsperioden er entreprenøren forpligtet til, uden vederlag, at afhjælpe mangler, der er en følge af fejl, som kan lægges entreprenøren til last.

Når projektet er gennemført, skal der foretages en prøveopvarmning. Resultatet skal sendes til stiftet og varme-, energi- og klimakonsulenten.

7.4 Orgler, anskaffelse, ændringer eller ombygning

Istandsættelse, ombygning eller udskiftning af orgler skal uanset alder godkendes af stiftsøvrigheden.

Rensning af orgler må menighedsrådet selv igangsætte efter samråd med provstiudvalget i forhold til den økonomiske ramme.

Ved anskaffelse af nyt orgel eller ændring af orgelfacade anbefales det at menighedsrådet indhenter rådgivningsbistand ved en arkitekt der har grundigt kendskab til kirkebygninger.

Menighedsrådet kan også indledningsvis vælge at søge råd og vejledning hos orgelkonsulenten. Orgelkonsulenten kan både rådgive om indhentning af tilbud samt være behjælpelig med vurdering af indhentede tilbud på rensning, ombygning, istandsættelse eller indkøb af orgler. Orgelkonsulenten kan af habilitetsmæssige årsager ikke medvirke ved selve projekteringen af et orgel.

Eftersom alle orgelsager er langtidsinvesteringer og er forbundet med store omkostninger, er det vigtigt, at menighedsrådet på et tidligt tidspunkt i en orgelsag orienterer provstiudvalget, så finansieringen kan indgå i provstiets langtidsplanlægning.

7.4.1 Menighedsrådet indleder en orgelsag

En orgelsag tager som regel udgangspunkt i enten at orglet efter organistens opfattelse ikke klinger, som det skal at det ikke har tilstrækkelige klanglige muligheder eller kapacitet, eller at der er tekniske problemer med orglet.

Menighedsrådets overvejelser kan munde ud i fire forskellige typer af orgelsager:

- Istandsættelse, renovering eller restaurering af det eksisterende orgel.
- Ombygning eller udvidelse af det eksisterende orgel.
- Anskaffelse af et brugt, renoveret eller restaureret orgel.
- Anskaffelse af et nyt orgel.

Ved nybygning af orgler er det vigtigt, at menighedsrådet gør sig klart hvilken type orgel, man ønsker.

Når godkendelseserklæringen er underskrevet af orgelkonsulenten og orgelbyggeren, har orgelbyggeren inden 4 uger krav på få udbetalt restbeløbet inkl. aftalte reguleringer i.h.t. orgelcirkulæret. Menighedsrådet skal indsende en kopi af godkendelseserklæringen til stiftsøvrigheden til orientering.

Valget har arkitektoniske konsekvenser. Uanset orgeltype vil det klanglige resultat naturligvis variere fra orgelbygger til orgelbygger, og uanset hvorfra inspirationen er hentet, bliver orglet i sagens natur et udtryk for vores egen tids klangopfattelse.

7.4.2 Kassation af orgler, genbrug eller videreformidling

Det er en forudsætning for erhvervelse af et nyt orgel til kirken, at der laves en kassationserklæring på det eksisterende orgel, enten af orgelkonsulenten eller en af de bemyndigede orgelbygningskyndige organister, jf. orgelcirkulæret.

Skønnes dele eller hele orglet at være af særlig arkitektonisk eller orgelhistorisk interesse, skal der indhentes udtalelse fra Nationalmuseet, og udtalelsen skal indgå i kassationserklæringen. Hvis orglet er mere end 100 år gammelt, skal Nationalmuseet altid afgive udtalelse. En bevaringsforpligtelse påhviler umiddelbart menighedsrådet.

Nogle gange er det eksisterende orgel ikke kassabelt, enten fordi det er historisk og dermed bevaringsværdigt, eller fordi det rent faktisk fungerer og for et overskueligt beløb kan sættes i stand. Historiske orgler bør så vidt muligt bevares eller tilbageføres til original stand. Der vil ofte kunne opnås fondsstøtte hertil.

Det beror på en konkret vurdering fra sag til sag, om der med rimelighed kan anskaffes et nyt orgel eller om der kan ske en istandsættelse, reovering eller restaurering af det eksisterende orgel, herunder evt. en ombygning eller udvidelse.

Hvis det vurderes, at et utidssvarende men ikke historisk bevaringsværdigt orgel bør udskiftes med et nyt orgel, kan det undersøges om det kasserede orgel kan genopstilles i en anden kirke eller et kapel, hvor det kan bevares i brug. En sådan afhændelse kan ske vederlagsfrit eller for et symbolsk beløb.

Hvis det ikke er muligt, kan orglet måske afhændes til orgelbyggeren. I så fald skal aftale herom fremgå af orgelbyggerens tilbud på nyt orgel. I nogle tilfælde kan pibematerialet fra det eksisterende orgel genanvendes i et nyt orgel. Dette afhænger af en afvejning af de klanglige kvaliteter i pibematerialet i forhold til den økonomiske værdi heraf.

7.4.3 Orglets placering, opbygning, disposition og arkitektonisk udformning

I større orgelsager skal menighedsrådet inddrage en kirkekyndig arkitekt, ikke mindst fordi der kan arkitektarbejder forbundet med orgelprojektet (pulpiturforandringer m.v.).

Der skal indgås en rådgivningsaftale, herunder aftale om honorar for udarbejdelse af skitseprojekt og evt. endelig arkitektonisk udformning af orglet i samarbejde med orgelbyggeren.

Hvis en arkitekt medvirker ved udarbejdelse af et skitseprojekt, må han ikke søge rådgivning hos en potentielt tilbudsgivende orgelbygger, ligesom han ikke må formidle oplysninger om projektet til en orgelbygger. Hvis en orgelbygger ønsker at afgive tilbud i en orgelsag, må han hverken direkte eller indirekte have medvirket ved udarbejdelse af projektet, idet han i.h.t. tilbudslovens bestemmelser om inhabilitet derefter er afskåret fra at afgive tilbud.

Ved en orgelsags begyndelse skal placeringen af orglet overvejes. Ofte placeres orglet i vestenden af kirken, enten på gulvet eller et podium i tårnrummet eller på et pulpitur. Hvis der regelmæssigt medvirker kor ved gudstjenesten, skal der være plads til korsangerne omkring orglet, og organisten skal helst have visuel kontakt med korsangerne. Andre placeringer end i kirkens vestende kan overvejes, især i nyere kirker (midt i kirken eller nærheden af korpartiet). Musikkens fysiske placering i kirken har liturgiske konsekvenser og bør nøje drøftes med kirkens menighedsråd og præster. Lysindfald fra kirkens vinduer kan også få betydning for

orglets placering. Desuden bør man være opmærksom på solens varmepåvirkning på orgelhus og -facade, ligesom kirkens opvarmningssystem skal vurderes i forbindelse med orglets placering, så generende forstemning af orglet undgås.

Orglet udgør en klanglig og arkitektonisk helhed og skal som instrument og inventar betragtet indgå i det samlede interiør, så det både musikalsk, klangligt, visuelt og funktionelt optræder naturligt i gudstjenesten.

Udover at være et klangligt og teknisk instrument er orglet også et arkitektonisk værk. Dets funktion og tekniske anlæg stiller særlige krav til orglets arkitektur og opbygning, ligesom orglets facade og pibeprospekt bør afspejle dets klanglige egenskaber. Ved orgelhusets udformning skal der bl.a. tages stilling til orgelhusets materialevalg, samt hvorvidt orglet skal males. Der er intet til hinder for, at et orgel, som klangligt er historisk inspireret, kan få et nutidigt arkitektonisk præg.

Fra ovenstående retningslinjer kan menighedsrådet ved rådgivernes hjælp udarbejde et skitseprojekt, der angiver de overordnede rammer for orglet. På grundlag af skitseprojektet kan de tilbudsgivende orgelbyggere udarbejde forslag til orglets klanglige og tekniske opbygning samt den arkitektoniske udformning. Hvis man foretrækker at udarbejde et detailprojekt, bør der gives orgelbyggeren mulighed for at afgive et alternativt tilbud.

På dette tidspunkt i orgelsagen kan det anbefales menighedsrådet at søge skitseprojektet principgodkendt hos stiftsøvrigheden. I så fald skal skitseprojektet fremsendes gennem provstiudvalget.

Orgelsager betragtes efter gældende fortolkning som bygge- og anlægsarbejder.

Der skal der indhentes mindst 2 og højst 4 tilbud. Det kan anbefales, at der indhentes 3 tilbud.

7.4.4 Godkendelsesforretning

Når orglet af orgelbyggeren meldes færdigt, skal der inden 14 dage afholdes en godkendelsesforretning efter orgelcirkulærets bestemmelser.

Godkendelsesforretningen foretages af orgelkonsulenten eller en af ham bemyndiget orgelbygningskyndig organist, hvis sidstnævnte ikke har været menighedsrådets rådgiver i orgelsagen.

7.4.5 Restbetaling i orgelsager

Når godkendelseserklæringen er underskrevet af orgelkonsulenten og orgelbyggeren, har orgelbyggeren inden 4 uger krav på få udbetalt restbeløbet inkl. aftalte reguleringer i.h.t. orgelcirkulæret. Menighedsrådet skal indsende en kopi af godkendelseserklæringen til stiftsøvrigheden til orientering.

7.5 Kirkens inventar

Stiftsøvrigheden skal godkende anskaffelse, ændring eller istandsættelse af inventar, der er over 100 år gammelt. Det samme gælder for prydelser af kunstnerisk eller historisk værdi, som man ønsker at fjerne fra kirkerummet, herunder udtagning af kirkebænke og inventar der er over 100 år gamle.

Man skal også søge stiftsøvrigheden om bortskaffelse af inventar af historiske betydning fra kirklofter.

Kirkens inventar er en del af kirkens historie og derfor også en del af kirkens kulturværdier. Det kan ændre helhedsindtrykket af kirkerummet markant hvis man udskifter inventar eller maler det i nye farver.

Uanset alder skal **stiftsøvrigheden** altid godkende indkøb, istandsættelse eller ændringer af følgende inventar:

- Alter.
- Døbefont.
- Prædikestol.
- Tårn-ur.

Hvis kirken er under 100 år gammel, må **menighedsrådet** selv beslutte anskaffelse eller istandsættelse af følgende inventar i kirken:

- Løse stole.
- Bænkerækker.
- Skibsmodeller (kirkeskibe).
- Præsterækketavler.
- Ny belysningsarmatur.
- Mindre, flytbare orgler ("kisteorgel" eller "kasseorgel", som normalt har 4 eller 5 stemmer, eventuelt et elektronisk orgel).
- Anskaffelse af løse kunstgenstande, f.eks. skulpturer, tekstiler eller malerier (ikke alterbilleder).

Menighedsrådet må selv træffe beslutning om anskaffelse af følgende typer af installationer:

- Teleslynge- og højtaleranlæg.
- Automatiske ringeanlæg.
- Automatiske dørlåse og åbne-/lukke-funktion ved luger/lemme.
- Elledninger/kabler, el-skabe.
- AV-udstyr.
- Brandudstyr.

Hvis kirken er over 100 år gammel, må **menighedsrådet** selv anskaffe, ændre, istandsætte eller udskifte følgende typer inventar:

- Tekstiler (f.eks. løber i midtergangen, hynder på bænke eller tæppe ved alteret).
- Løse stole.
- Skibsmodeller og kirkeskibe.
- Præsterækketavler.
- Nyt belysningsarmatur.
- Mindre, flytbare orgler - hermed menes et såkaldt "kisteorgel" eller "kasseorgel", som normalt har 4 eller 5 stemmer, eventuelt et elektronisk orgel).
- Løse kunstgenstande til kirken, fx malerier (dog ikke alterbilleder), skulpturer eller tekstiler.

Hvis opsætning af inventaret indebærer indgreb i murværk/konstruktioner/inventar over 100 år, skal stiftsøvrigheden godkende projektet.

Menighedsrådet kan altid kontakte stiftet får råd og vejledning hvis man er i tvivl.

Vil du vide mere:

Kalkmalerier:

- [Bekendtgørelse om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4.](#)
- [Kalkmalerier i danske kirker \(natmus.dk\).](#)

Ombygning eller nedbrydning af kirkebygninger:

- [Bekendtgørelse om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2, stk. 3.](#)

Varmeanlæg:

- [Cirkulæreskrivelse om vejledning vedrørende udførelse og brug af kirkevarmeanlæg m.v.](#)

Blytage:

- [Regelgrundlag Bekendtgørelse om forbud mod import og salg af produkter, der indeholder bly §§ 1, 8, stk. 2 og bilag 2, nr. 8](#)
- [Arbejdstilsynets At-vejledninger At-vejledning C.0.8 Metallisk bly og blyforbindelse](#)

Orgler:

- [Lovbekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.](#)
- [Cirkulære nr. 193 af 15. oktober 1975 om affattelse af tilbud vedrørende levering og istandsættelse af kirkeorgler.](#)

---

8. Tag og tagværk på kirkebygningen ▼

Der kan være stor kulturhistorisk værdi i de kirkelige tagværker – hvad end det er næsten komplette, historiske konstruktioner eller dele af ældre tagværk, der er genanvendt i nyere konstruktioner.

8.1 Tag og tagværk på kirken

Renovering og udskiftning af tag og tagværk skal altid godkendes af stiftsøvrigheden uanset kirkens alder.

De kirkelige tagværker er nutidens vigtigste og næsten eneste kilde til middelalderens tømmerhåndværk. I nogle tagrum kan man finde bevaret tagspær og tømmer helt tilbage fra 1100-tallet.

Det anbefales i projektets opstartsfasen, at istandsættelse af et tagværk drøftes på et møde med stiftet, Nationalmuseet og den kgl. bygningsinspektør.

Det skal være en kirkekyndig arkitekt og håndværkere med erfaring med historiske konstruktioner, som tilknyttes et projekt for istandsættelse af historisk kirkeligt tagværk.

Arkitekten og eventuelt tømreren skal som en del af projektbeskrivelsen foretage en gennemgang og registrering af tagværket og beskrive dets skadesomfang og forslag til istandsættelse.

Registreringen af tagværket kan først fuldføres, når tagbeklædningen på den nederste del af tagfladen er fjernet. Tagbeklædningen kan ikke fjernes før det er godkendt af stiftsøvrigheden. I tagsager anbefales det at, der afholdes et møde på stedet, når tagbeklædningen er fjernet, med deltagelse af menighedsrådet, arkitekten, håndværkere og Nationalmuseet.

På mødet kan det i samråd med Nationalmuseet besluttes, hvad der kan og skal erstattes, og hvad der på trods af skader skal forblive på plads, samt hvor der i stedet med fordel kan anvendes nye pålaskninger, hjælpespær og lignende. Ved mødet mellem menighedsrådet, arkitekt og Nationalmuseet kan der desuden tages stilling til, om der er økonomi i projektet til, at der tages prøver af tagværket til såkaldt dendrokronologisk (årrings) aldersbestemmelse.

Ved istandsættelse af historisk tagværk skal der altid benyttes traditionelle tømmeramlinger og førsteklasses egetømmer. Det er sjældent, at der gives tilladelse til anvendelse af trykimprægneret træ, lim, skruer og sømbeslag.

Arbejdet så vidt muligt skal udføres som traditionelt tømrerhåndværk.

8.2 Typer af tagbeklædning på kirken

Tagbeklædningen hviler på langsgående lægter eller brædder, som er sømmed på oversiden af spærene. Lægter og brædder bærer beklædningen af tegl, bly, skifer samt i enkelte tilfælde træspån eller kobber. Blypladerne er støbt og lægges fast med omrullede kanter og særlige beslag. Skifer og spån sømmed på brædderne.

Siden taget blev lagt, har dets underside, set inde fra loftet, stået fuldt synlig mellem spær og lægter. Tegltagenes tæthed er blevet sikret indefra med understrygning, dvs. med indpresset mørtel mellem stenene.

Understrygning skal udføres af kyndige murere og med den rigtige mørtelblanding iblandet fæhår.

8.2.1 Kirketage af bly - blyforurening af jorden ved kirken

Istandsættelse af et blytag på en kirke over 100 år skal godkendes af Stiftsøvrigheden.

Bly på kirketage kendes helt tilbage til de ældste stenkirker. Det er giftigt, men det er stadig tilladt at bruge bly på kirker.

Blytage på middelalderlige kirkebygninger er undtaget fra det generelle blyforbud og der kan lovligt anvendes bly til småreparationer og større istandsættelser og det kræver ikke særlig tilladelse fra Miljøstyrelsen.

På kirker med blytage vil jorden langs facaderne være forurenede af bly. Dette skyldes afvaskning af tagfladerne, når der regner.

Den blyforurenede zone, er afgrænset til tagvandets nedslagszone, hvilket vil sige en meter bræmme langs facaderne, hvor regnvandet løber direkte ned på jorden og med faldende koncentration væk fra kirkebygningen. Omfanget af forureningen kan variere fra sted til sted, afhængigt af faktorer som jordbundsforhold og hvor længe taget har været tækket med bly. Så tæt på kirken, vil gravearbejde eller andre former for jordbearbejdning normalt kun forekomme sporadisk. Så længe jorden ikke skal flyttes eller jævnlige håndteres, vil den blyforurenede jord ikke umiddelbart give anledning til at foretage særlige foranstaltninger, herunder undersøgelser af jorden.

Giver forholdene ved den enkelte kirke anledning til spørgsmål kan menighedsrådet kontakte stiftet for nærmere råd og vejledning.

Oplægning af blytag på en kirke, der ikke allerede er beklædt med bly, kræver Miljøstyrelsens godkendelse. Stiftsøvrigheden har ingen principiel holdning til anvendelse af bly som tagbeklædning.

Stiftsøvrigheden vil tage stilling i den enkelte sag på grundlag af en konkret vurdering og de indstillinger, som konsulenterne afgiver. Menighedsrådet kan med fordel anmode stiftet om en principgodkendelse af materialevalget, evt. efter en drøftelse på stedet i et møde med deltagelse af konsulenterne. Når et forslag om at anvende bly til tagbeklædning er godkendt, vil stiftet gerne være behjælpeligt med kontakt til Miljøstyrelsen.

8.3 Undertag på middelalderkirker

Hvis man lægger et undertag, vil det medføre at tagfladen hæves og der vil ske en opretning af tagfladen. Desuden kan man ikke undgå indgreb i taggavlene, som tagfladerne skal løbe ind i af hensyn til tagets tæthed.

Disse ændringer vil indebære at kirken rent æstetisk kommer til at fremstå anderledes, særligt i de tilfælde, hvor der kun etableres undertag på dele af kirkens tagflader.

Man bør derfor altid gøre sig overvejelser om kirkens, og særligt tagfladernes, symmetri og udtryk, før man går i gang med et undertagsprojekt. Disse overvejelser skal fremgå af projektbeskrivelsen.

Set indefra forsvinder desuden synet af det historiske håndværk og tagstenene,

når de erstattes af brædder med sorte striber imellem. Selv om loftrummet ikke er kirkens mest besøgte lokale, så rummer det ofte kulturhistorisk værdi, og dets fremtræden og bevaring må ikke negligeres.

Reglerne om arbejdssikkerhed vil i dag ofte være en hindring for arbejdets udførelse, især i kirker med hvælv, hvor der ofte er meget snævert, og hvor stilladser kan være umulige at sætte op. I situationer, hvor arbejdsforhold i forbindelse med understrygning ikke kan forbedres med gangbroer eller lignende, kan det komme på tale at oplægge et undertag, som ikke skal understryges.

8.4 Udluftning og tilsyn af kirkens loftsrum og tagværk

Et projekt for etablering, ændring eller optimering af udluftning af kirkens tagrum skal godkendes af stiftet.

Der skal sørges for god udluftning af ethvert tagrum bl.a. for at undgå fugt og borebiller.

Bly, som angribes af fugt på undersiden, kan reagere ved at drysse giftige blyilte ned som pulver, og fugt forårsaget af dårlig ventilation skader alt.

Der skal være tilstrækkeligt med trækhuller i det vandrette bræt (sugfjæl), som lukker af forneden under tagets udragende del. Hullerne skal have trådnet indvendigt for at holde fugle og større kryb ude, og der skal indbygges udluftningshuller opadtil i taget, så luften kan fornyes.

Tag og loft skal efterses med jævne mellemrum, det vil sige ikke kun i forbindelse med provstesyn.

Hvis der har været kraftigt regnvejr eller snestorm kan det anbefales at kirkeloftet tjekkes, om der har regnet ind, eller der ligger fygesne som skal fjernes, før den smelter og giver vandskade.

8.5 Rengøring af hvævlommer og hvælvoversider

Hvævlommer

Oprensning af hvævlommer skal godkendes af stiftsøvrigheden.

I hvævlommer ligger der ofte gammelt mørtel og byggemateriale. Forslag til oprensning af hvævlommerne er nogle gange en del af projekter for tag og tagværker.

Normalt oprenses hvævlommer ikke, da det ikke har positiv virkning på bygningen og i værste fald kan skade rester af kalkmalerier og gammel puds fra før hvælvenes tid. Hvis det vurderes, at hvævlommerne bør oprenses helt eller delvist, skal der redegøres for dette i projektbeskrivelsen på en måde, så det er muligt at vurdere, om:

- Oprensningen er hensigtsmæssig.
- Den foreslåede arbejdsmetode er den rigtige.
- Nationalmuseet skal deltage i arbejdet med hvævlommer og overside af hvælv.

Hvis stiftsøvrigheden giver tilladelse til projektet, skal det praktiske arbejde planlægges sammen med Nationalmuseet og det skal aftales om en arkæolog eller konservator skal deltage i dele af arbejdsprocessen.

Fyld fra hvævlommer skal altid soldes.

Hvælvoversider

Pudsning af hvælvoversider skal godkendes af stiftet.

Hvælvoversider kan rengøres ved støvsugning, og det øverste lag af hvævlommer renses med hånden for smuds og fugleekskremitter.

Hvælvoversiderne bør behandles før eller samtidig med, at hvælvundersiderne behandles, og altid på den tid af året, hvor kirkerummet er uopvarmet.

Ved arbejder over hvælv anvendes så lidt vand som muligt. Der anvendes kun kulekalksmørtler.

I nogle tilfælde anbefaler Nationalmuseet at pudse hvælvenes oversider helt eller delvist. Anbefalingen er afhængig af forholdene. Det anbefales, at hvælvoversiden registeres, inden det pudses. Detaljeringsgraden varierer efter de antikvariske værdier. Fotografering og en kort beskrivelse er den enkleste metode.

---

9. Kunstnerisk udsmykning i kirken

Forslag til ændring, istandsættelse eller anskaffelse af kunstudsmykning skal godkendes af stiftsøvrigheden uanset alderen på udsmykningen.

9.1 Istandsættelse, reovering eller anskaffelse af kunstnerisk udsmykning

Et projekt for istandsættelse/reovering eller ændringer af kunstnerisk udsmykning, der er over 100 år gammelt kræver at der som det første indhentes

en besigtigelsesrapport fra Nationalmuseet.

Det anbefales, at menighedsrådet søger råd og vejledning hos stiftet eller ved Akademiraadet, inden man kommer for langt i en proces med anskaffelse eller ændring af eksisterende udsmykning.

For at gøre opgaven lettere at løse for kunstnerne, man retter henvendelse til for at give et tilbud på opgaven, anbefales det, at menighedsrådet i et projektoplæg/ideoplæg beskriver ønsker og behov til kunstværket.

Akademiraadet kan vejlede om udarbejdelse af et fyldestgørende projekt-/ideoplæg til de indbudte kunstnere.

Der bør indhentes skitseforslag fra flere kunstnere. Oplægget skal indeholde en beskrivelse af, hvad man ønsker udført og den økonomiske ramme til opgaven. Kunstneren der byder på opgaven, skal ud over sit forslag også medsende et budgetoverslag.

Nogle projekter om kunstnerisk udsmykning kræver desuden at der tilknyttes en kirkekyndig arkitekt, man kan altid kontakte stiftet for råd og vejledning om et konkret projekt skal have en arkitekt tilknyttet.

Der skal indgås en skriftlig aftale med den udvalgte kunstner/arkitekt om opgaven og honoraret.

Aftaleudkast kan sendes til stiftsøvrigheden til gennemsyn, inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Sluttelig kan projektet også kræve, at man indhenter tilbud/overslag på istandsættelsen ved konservatorværksteder eller andre særlige fagkyndige.

Vil du vide mere:

- [Akademiraadet](#). Link
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 11, stk. 2 og 3](#). Link

---

10. Løse kunstgenstande

Menighedsrådet kan selv træffe beslutning om anskaffelse af løse kunstgenstande til kirken.

10.1 Anskaffelse af løse kunstgenstande

Menighedsrådet bør altid orientere provstiet om planerne, så provstiet kan indpasse opgaven i dets økonomi.

Akademiraadet kan vejlede om hvilke kunstgenstande, der kan passe ind i kirkens øvrige udtryk og inventar. Rådgivningen fra Akademiraadet er gratis.

For at gøre opgaven lettere at løse for de kunstnere, man beder om at give et tilbud på opgaven, anbefales det, at menighedsrådet i et projektoplæg/ideoplæg beskriver ønsker og behov til kunstværket. Akademiraadet kan vejlede om udarbejdelse af et fyldestgørende projekt-/ideoplæg til de indbudte kunstnere.

Der skal indgås en skriftlig aftale med den udvalgte kunstner om opgave, honorar m.m.

Aftaleudkast kan sendes til stiftsøvrigheden til gennemsyn, inden menighedsrådet underskriver aftalen.

Vil du vide mere:

- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 11, stk. 1.](#)
- [Akademiraadet](#)

---

11. Klokker og tårnure ▼

Ændring og istandsættelse af tårnure, klokker, aflastningsklokke og klokkestol kræver godkendelse fra stiftsøvrigheden uanset alder. Også anskaffelse af tårnure, klokker og aflastningsklokker skal godkendes af stiftsøvrigheden.

11.1 Sagsbehandling af sager om klokker og tårnure mv.

lokkekonsulenten og den kgl. bygningsinspektør vil altid blive inddraget i sager om klokker og tårnure og hvis kirken eller klokken er ældre end 100 år også Nationalmuseet.

Projekter om klokker og tårnure kan også kræve at der tilknyttes en kirkekyndig arkitekt til at projektere, lede og holde opsyn med arbejdet. Hvis man er i tvivl om ens projekt skal tilknyttes en arkitekt, kan man altid kontakte sit lokale stift for råd og vejledning.

11.2 Automatisk ringeanlæg uden indgreb

Menighedsrådet beslutter selv, om der skal anskaffes et automatisk ringeanlæg, eller om et eksisterende ringeanlæg skal ændres eller sættes i stand.

Før et menighedsråd beslutter at anskaffe et automatisk ringeanlæg til klokkerne, er det væsentligt at søge vejledning. Det gælder i særlig høj grad, hvis kirken har gamle og værdifulde klokker.

Rådet kan få bistand hos klokkekonsulenten som menighedsrådet gerne må kontakte på egen hånd.

Installering og brug af automatiske ringeanlæg kan hvis de ikke installeres korrekt og jævnlige føres opsyn med få uheldige følger for klokker, klokkestole eller murværk.

Et automatisk ringeanlæg kan skade en gammel klokke, og det må derfor muligvis anbefales, at der kun anskaffes et automatisk ringeanlæg, hvis der samtidig anskaffes en ny klokke - en såkaldt aflastningsklokke.

Når et ringeanlæg er installeret, skal man blandt andet ved det årlige syn over kirken være meget opmærksom på, om der er sket skader på klokke eller klokkeophæng

Ofte vil det i forbindelse med installeringen være nødvendigt at foretage ændringer af klokker eller klokkestole.

Sådanne ændringer skal godkendes af stiftsøvrigheden.

I den typiske sag monteres ringeanlægget med spændeskruer, der sikres med en skrue indsat i klokkestolen. Dette indgreb kræver ikke stiftsøvrighedens godkendelse.

I forbindelse med automatisering installeres der ofte elektriske dørlåse m.v., der skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Menighedsrådet bør udvise tilbageholdenhed med automatisering af kulturhistorisk værdifulde klokker fra 1500-tallet eller tidligere, da klokkerne i uheldige tilfælde kan ødelægges uden det daglige opsyn, der følger med manuel klokkingning.

11.3 Automatisk ringeanlæg med indgreb

Hvis der i forbindelse med installation eller ændring af et ringeanlæg skal ske indgreb i kirketårnets mur- eller træværk eller i klokke og klokkeophæng, skal denne del af projektet godkendes af stiftsøvrigheden.

Hvis installering af et automatisk ringeanlæg betyder, at det er nødvendigt at foretage indgreb i klokker, klokkestole eller tagkonstruktioner, som er kulturhistorisk værdifulde, skal disse indgreb godkendes af stiftsøvrigheden.

Før stiftsøvrigheden træffer sin afgørelse, bliver sagen forelagt for klokkekonsulenten og den kgl. bygningsinspektør samt – hvis kirken eller klokken er ældre end 100 år – Nationalmuseet.

11.4 Anskaffelse af klokke og inskriptioner

Biskoppen skal godkende forslag til inskription og udsmykning af nye klokker.

Menighedsrådet skal indsende forslag til inskription, bilagt skriftprøve, og forslag til udsmykning af klokken, bilagt tegning, til stiftsadministrationen.

11.5 Anskaffelse af kunstig klokkelyd er ikke tilladt

Jern- eller stålklokker, rørklokker eller elektroniske lydgivere, der efterligner klokkeklang, må ikke anskaffes til nogen kirke.

Ej heller må gengivelse af klokkeringning eller klokkespil ved hjælp af grammofon, båndoptager eller lignende anvendes som erstatning for rigtige klokker.

Vil du vide mere:

- [Bekendtgørelse om lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 4.](#) Link
- Stiftets vejledning:
[Kirkeklokker - Stifternes vejledning om Alm Betingelser for levering og istandsættelse 2014.](#)
Pdf
- Klokkekonsulentens vejledning:
[Klokkeindskrifter - Klokkekonsulent Per Rasmus Møllers vejledning](#) Pdf
- Nationalmuseets vejledning:
[Automatisering af klokker - generel vejledning fra Nationalmuseet](#) Pdf

---

12. Planlægning og opførelse af ny kirke ▼

Opførelse af kirker og nedbrydning af kirker skal godkendes af kirkeministeriet.

Forinden en ny kirke indvies, skal der afholdes et afleveringssyn efter regler, der fastsættes af kirkeministeren.

Hvis der opføres en ny kirke, skal menighedsrådet huske at anmelde kirken til kommunalbestyrelsen.

Vil du vide mere:

- [Bekendtgørelse af lov folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 2.](#)
- Kirkeministeriets vejledning fra 2006: [vejledning om processen for opførelse af kirker.](#)

---

13. Kirkegården ▼

I dette kapitel finder du vejledninger om diverse arbejder på kirkegården.

Siden 1922 har menighedsrådene været bestyrelser for kirker og kirkegårde. Derfor er det i første række menighedsrådene, som har ansvar for, at kirker og kirkegårde er velegnede til det, de skal bruges til i dag. Samtidig har menighedsrådene medansvar for, at der ikke sker en forringelse af de kulturværdier, som er knyttet til kirker og kirkegårde.

13.1 *Hvad må menighedsrådet selv iværksætte på kirkegården?*

På kirkegården er der en række arbejder, som ikke skal godkendes af stiftet eller provstiudvalget. Disse er det der betegnes som løbende vedligehold og pleje af kirkegården.

Selvom arbejderne ikke skal godkendes, skal menighedsrådet inden arbejdet sættes i værk sikre sig, at udgifterne kan afholdes inden for en finansieringsplan, som provstiudvalget har godkendt.

Eksempler på løbende vedligeholdelsesarbejder og pleje, som ikke kræver godkendelse:

- Fornyelse af hækplanter.
- Udtynding/beskæring af buske og træer.
- Nyplantning af træer og buske.
- Nedlægning af gravsteder/udlægning af græsarealer.
- Anskaffelse af udsmykning/kunstværker.

- Reparationer/genopretning af trapper, gelændere m.v.
- Registrering af gravminder.

Er menighedsrådet i tvivl om, hvorvidt et arbejde skal godkendes, så kontakt stiftet.

Ønsker menighedsrådet rådgivningsbistand, så kontakt stiftet for vejledning.

13.2 Kirkegårdens indretning

Ændring og regulering af kirkegårdens indretning skal godkendes af provstiudvalget.

Det samme gælder for fjernelse af træer på kirkegården og forslag til dræning af kirkegården.

Før provstiudvalget godkender ændring eller regulering af en kirkegård, skal udvalget indhente en udtalelse fra kirkegårdskonsulenten om såvel de landskabsarkitektoniske som tekniske forhold i forbindelse med ændringen.

Ved ændringer og reguleringer af kirkegårdene, kan det anbefales at menighedsrådet søger rådgivning om, hvordan man kan bevare eller skabe et godt helhedsindtryk af kirkegården.

Af hensyn til den kulturhistoriske arv bør menighedsrådet også tilstræbe at videreføre traditionen for, at kister begraves i retningen øst - vest med gravmindet placeret på gravens vestlige del.

Fældning af træer på en kirkegård har stor betydning for helhedsindtrykket af kirkegården og af kirken, hvis fremtoning i landskabet kan blive afgørende ændret.

Det gælder især, hvis der er tale om større indgreb i beplantningen.

Før der gives en godkendelse af, at der fældes træer på en kirkegård, skal provstiudvalget derfor indhente udtalelser fra kirkegårdskonsulenten.

Før dræning af en kirkegård kan godkendes, skal provstiudvalget ligeledes indhente en udtalelse fra kirkegårdskonsulenten.

Dræn omkring en kirke, skal godkendes af stiftsøvrigheden, hvis kirken er ældre end 100 år.

13.3 Belysning og belægning på kirkegården

Menighedsrådet kan selv træffe beslutning om etablering af belysning på kirkegården og om befæstelse af kirkegårdens gangarealer. Provstiudvalget skal

godkende projektets økonomi.

Ofte skal sager om belysning og befæstelse godkendes af stiftsøvrigheden, da man ikke må grave ret dybt på en kirkegård udenfor gravstedsarealerne. Årsagen hertil er, at det ofte er i de øverste jordlag, man finder interessante fund af arkæologisk art. Jo tættere på kirken man ønsker at grave jo større er sandsynligheden for arkæologiske fund som fx. fundamenter fra tidligere kirker eller bygninger til kirken.

Derfor er det vigtigt at understrege at selv om man som menighedsråd har kompetencen til at træffe en afgørelse, betyder det ikke nødvendigvis, at menighedsrådet disponerer over den nødvendige faglige sagkundskab, der skal til for at kunne vurdere alle sider af sagen, man træffer afgørelse om. Det er derfor af stor værdi, at menighedsrådet prioritere at søge rådgivning hos sagkyndige.

Det anbefales altid at menighedsrådet kontakter provstiudvalget eller stiftsøvrigheden som kan give råd og vejledning på baggrund af erfaringer fra lignende sager.

Kirkegårdskonsulenten kan også kontaktes for råd og vejledning og eventuelt et besøg på kirkegården for at drøfte, hvad der kan eller bør gennemføres.

Det anbefales, at projekter på kirkegården tilknyttes en dygtig kirkekyndig arkitekt/landskabsarkitekt som stort kendskab til kirkegårde. Dette for at sikre, at der er opmærksomhed på bl.a. de arkæologiske værdier og den enkelte kirkegårds bevaringsværdige kendetegn.

I sager om ny belægning f.eks., hvor grus eller sten blot skal skiftes, kan det umiddelbart virke voldsomt at stiftet vil indhente en udtalelse fra Nationalmuseet og den kgl. bygningsinspektør om sagen. Men årsagen til at stiftet gerne vil inddrage konsulenterne, er fordi det ikke kan forventes, at lokale håndværkere, menighedsråd eller anlægsgartnere har den nødvendige faglige sagkundskab, når det kommer til de forskellige elementer, man skal være opmærksom på, ved projekter på en kirkegård. Det er derfor vigtigt for stifterne at søge disse rådgivende udtalelser fra konsulenterne, der besidder den nødvendige viden og har den rette uddannelse.

I forhold til belysning af kirken udefra eller belysning af kirkegårdens gangarealer er det vigtigt at lysarmaturer passer til kirkens og kirkegårdens udtryk. Hvis man gerne vil oplyse udefra kirken, er der også mange overvejelser, som man med fordel kan drøfte med fagfolk for at sikre, at kirken oplyses med en belysning som fremhæver kirken og får den til at virke indbydende.

Dertil kommer vigtigheden i, at der er harmoni mellem en gammel kirke og kirkegården og belægning og belysning skal gerne passe til kirkens alder og kirkegårdens udtryk. Dette gælder også for udenomsarealerne.

13.4 Anlæggelse, udvidelse eller nedlæggelse af kirkegården

Anlæggelse, udvidelse og nedlæggelse af kirkegårde skal godkendes af stiftsøvrigheden.

En ny kirkegård skal indvies, inden den tages i brug.

Når der skal anlægges en ny kirkegård, eller når en eksisterende kirkegård skal udvides, skal en lang række forhold imidlertid tages i betragtning. For det første skal behovet for en udvidelse eller ny anlæggelse vurderes. Kommunen skal inddrages i projektet i forhold til udarbejdelse af en lokalplan for området.

Dernæst skal jordbundsforholdene og beliggenhed undersøges i forhold til bebyggelse, vandbrønde og grundvandsstand. Kommunen kan oplyse om eventuelle problemer med drikkevandet i området, man ønsker at anlægge eller udvide kirkegården.

Styrelsen for patientsikkerhed skal vurdere de sundhedsmæssige konsekvenser. Det kan også være nødvendigt at indhente en vurdering af blandt andet de landskabsmæssige forhold.

Disse vurderinger indhenter stiftsøvrigheden, når sagen modtages til godkendelse.

Ved køb af arealer, der skal bruges til anlæggelse eller udvidelse af en kirkegård, skal det i forbindelse med godkendelsen vurderes, om arealet er egnet til formålet.

Hvis det er nødvendigt, kan der blive tale om ekspropriation af et areal til en kirkegård. Ekspropriation kan i givet fald foretages af kommunen eller kirkeministeren, efter at arealet i en lokalplan er blevet udlagt til brug for en kirkegård.

Hvis en kirkegård ønskes nedlagt, kan der være særlige kulturhistoriske forhold, som må overvejes.

Der må også tages hensyn til sundhedsmæssige forhold, ligesom det må vurderes, om en nedlæggelse kan ske uden at krænke gravfreden.

Stiftsøvrigheden indhenter de nødvendige vurderinger, før der gives en godkendelse.

13.5 Kirkegårdens bygninger

Opførelse, ombygning og nedrivning af bygninger på kirkegården, skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Der kan bl.a. være tale om kapeller, graverbygning, materielplads og velfærdsbygninger for de ansatte på kirkegårdene.

Projekter om opførelse eller ombygning af bygninger på kirkegården kræver at der tilknyttes en kirkekyndig arkitekt til at projektere og lede arbejdet.

Nedlæggelse af kapelfunktioner på kirkegården kan godkendes af provstiuvalget, men ønsker menighedsrådet at ombygge kapellet efter det er taget ud af drift skal det

13.6 Arkæologi på kirkegården

Gravearbejde på kirkegården, som ligger udenfor områder, der er udlagt til gravsteder, skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Anlægsarbejder på kirkegårde er ikke omfattet af museumslovens bestemmelser, men af folkekirkens egen lovgivning vedrørende kirkebygninger og kirkegårde.

Her ligger det arkæologiske ansvar ved Nationalmuseet. Det betyder, at Nationalmuseets kirkearkæologer skal inddrages i forbindelse med bygge- og anlægsarbejder på kirkegården.

Disse gravearbejder blandt andet være:

- Ledningsgrøfter, skydning af ledninger gennem jorden.
- Faskiner.
- Undersøgelser af jordbund.
- Fundering af stier.
- Gennembrydning af diger m.m.
- Udvidelse/opførelse af graverbygninger/kapel og materialplads.

Ved anlægsarbejder i nærheden af kirker vil man også ofte finde arkæologiske forekomster. Det kan derfor være praktisk at kontakte Nationalmuseet eller det lokale arkæologisk ansvarlige museum, før et arbejde sættes i gang, for at få deres vurdering af, om der bør laves fx en prøvegravning, før anlægsarbejdet sættes i gang.

Arkæologi forsinker ikke gravearbejder på kirkegårde ret meget især hvis tid og økonomi til arkæologi er indarbejdet i projektet fra starten. Menighedsrådet eller menighedsrådets rådgiver skal selv i god og mindst 5 uger før påbegyndelse af arbejdet kontakte Nationalmuseet og aftale behovet for arkæologisk bistand i

projektet. Det er menighedsrådet, der betaler for arkæologiske undersøgelser i forbindelse med projekter på kirkegården.

Jordarbejder på nedlagte kirkegårde er omfattet af museumslovens bestemmelser. Det arkæologiske museum kan forud for et anlægsarbejde afgive en udtalelse om eventuelle fortidsminder på stedet, eventuelt baseret på en arkæologisk forundersøgelse. Bygherren og museet bør desuden aftale, hvordan grave og skeletdele efterfølgende skal håndteres bl.a. af hensyn til presse og offentligheden.

Når Nationalmuseets kirkearkæologer kommer ud på kirkegården i forbindelse med et projekt er det forskellige ting de leder efter afhængig af hvor på kirkegården det er:

Omkring kirkebygningen leder de efter spor af:

- Ukendte tilbygninger og ombygninger af kirken.
- Spor i fundamentet efter tilmurede døre.
- Grave fra middelalder og renæssance.
- Murede grave.
- Grave som er ældre end kirkebygningen.

Længere ude på kirkegården leder de efter spor af:

- Kirkelader.
- Klokketabler.
- Blysmelteanlæg fra omlægning af blytage.
- Ældre kirkebygninger (grundmurede og stolpebyggede).
- Tidligere afgrænsninger af kirkegården (diger og grøfter).
- Oprindelige stier.
- Bebyggelsesspor m.m. fra alle tidsperioder.
- Grøfter.
- Ældre diger og murfundamenter.
- Sløjfede indgange og færister.

Kirkearkæologerne leder også efter spor fra før kirkens tid:

- Skelgrøfter.
- Affaldsgruber.
- Bygninger (stormandsgårde fra vikingetiden eller ældre oldtidsbebyggelse).
- Vikingetidsgravpladser.
- Sløjfede gravhøje og andre oldtidsgrave.

Vil du vide mere:

- [Museumsloven kapitel 8.](#)
- [Bekendtgørelse af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 9 stk. 2.](#)
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 19.](#)
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde § 14.](#)
- [Gravminder m.m. - Kirkeministeriets vejledning om registrering.](#)

---

14. Indhegning, diger og indgangspartier ▼

Kirkegårdens indhegning og indgangspartier må ikke ændres, omsættes eller nedrives uden tilladelse fra stiftsøvrigheden.

14.1 Renovering af diger, låger og indgangspartier

En kirkegård skal være forsvarligt indhegnet. Dette er menighedsrådets ansvar.

Hvis en indhegning af en kirkegård skal ændres, er det nødvendigt at tage både kulturhistoriske og landskabsmæssige hensyn.

Før stiftsøvrigheden godkender ændring, omsætning eller nedrivning af en kirkegårds indhegning, vil der blive indhentet udtalelser fra sagkyndige som den kgl. bygningsinspektør, Nationalmuseet og kirkegårdskonsulenten.

Indhegningen spiller en stor rolle for helhedsindtrykket af kirken, kirkegården og deres omgivelser.

De stengærder, som siden middelalderen er blevet rejst rundt om mange kirkegårde, er også af botaniske grunde særdeles bevaringsværdige. Derfor har det i mange år været forbudt at bruge kemiske midler til ukrudtsbekæmpelse og man

bør ikke bruge andre midler som ukrudtsbrændere, vandfordamper eller algefjerner på stendigerne eller deres nærmeste omgivelser.

Vil du vide mere:

- [Kirkeministeriets cirkulære af 9. april 1965 om vedligeholdelse og omsætning af stengærde.](#)
- [Kirkeministeriets vejledning fra 2001, side 38.](#)

---

15. Parkeringspladser til kirken ▼

Anlæggelse, udvidelse og nedlæggelse af parkeringspladser til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden.

15.1 Håndtering af projekter om parkeringspladser

Placeringen og udformningen af en parkeringsplads har stor betydning for helhedsindtrykket af en kirke og kirkegård og deres omgivelser. Det er blandt andet nødvendigt at vurdere anlæggelsen af en parkeringsplads i sammenhæng med de fredninger og lokalplaner, som findes for mange kirkers og kirkegårdes omgivelser.

Kirkernes omgivelser er i nogen grad beskyttet gennem fredninger.

Fredningsnævnet kan eventuelt give dispensationer fra såvel Exnerfredninger som almindelige landskabsfredninger. Et menighedsråd kan indbringe en dispensation for Fredningsnævnet.

Før stiftsøvrigheden godkender anlæggelse af en parkeringsplads, høres derfor sagkyndige som fx den kgl. bygningsinspektør, Nationalmuseet og kirkegårdskonsulenten.

Museumslovens bestemmelser er gældende for arbejder udenfor kirkegården, typisk ved anlæggelse af P-pladser, sognegårde, graverfaciliteter mv.

For at undgå at et arbejde må standses, kan en bygherre allerede i planlægningsfasen, dvs. inden arbejdet sættes i gang, anmode det lokale museum om en vurdering af, om byggeriet vil berøre væsentlige fortidsminder.

Museet undersøger, om der allerede er registreret fortidsminder på det berørte areal. Hvis museets arkiver ikke indeholder tilstrækkelige oplysninger til at komme med et fornuftigt skøn, kan museet foreslå, at der bliver udført en forundersøgelse.

Museet kan efter forundersøgelserne oplyse, hvor meget en undersøgelse vil koste. Kommunen har pligt til at orientere det lokale arkæologisk ansvarlige

museum om planlagte anlægsarbejder.

Bygherren kan med fordel selv kontakte det lokale, arkæologisk ansvarlige museum i forbindelse med planlægning af projekter, der ikke kræver tilladelse fra kommunen.

15.2 *El-ladestandere til el-biler*

Den 1. januar 2025 er folkekirkens myndigheder forpligtet til at have etableret mindst 1 ladestander på parkeringspladser med mere end 20 pladser.

En parkeringsplads er i ladestanderbekendtgørelsen defineret ved at være et areal, der er beregnet til og hovedsageligt anvendes til parkering af et motoriseret køretøj. Det er således anvendelsen af arealet der er afgørende.

En parkeringsplads kan have forskelligt underlag, f.eks. asfalt, grus, græs eller jord. Den kan være afstribet, placeret i konstruktion eller udendørs. Arealet skal hovedsageligt anvendes til parkering.

Parkeringspladserne er ikke nødvendigvis placeret på samme matrikel som bygningen.

Kravet om ladestandere gælder blandt andet eksisterende bygninger, der ikke er beboelsesbygning, med mere end 20 parkeringspladser.

Bemærk, at hvis menighedsrådet allerede nu ønsker at etablere en ladestander ved eller på kirkens areal, kræver det stiftets godkendelse.

Ladestanderen kan benyttes af alle, idet der dog skal laves en ordning der sikrer, at menighedsrådet får betaling for elforbrug.

Stifterne arbejder på en fælles vejledning om, hvordan menighedsrådet kan agere i forhold til etablering af ladestandere. Denne vejledning forventes at blive udsendt i foråret 2023.

Spørgsmål og eventuelle bemærkninger kan sendes til jeres stift.

Vil du vide mere:

- [Bekendtgørelse nr. 181/2020 om forberedelse til og etablering af ladestandere i forbindelse med bygninger \(ladestanderbekendtgørelsen\)](#)
- [Vejledning til bekendtgørelsen om forberedelse og etablering af ladestandere.](#)

---

16. Bygninger og arealer udenfor kirkegården

I dette kapitel kan man læse om, hvad menighedsrådet skal være opmærksom på ved køb og salg af fast ejendom og ved leje og forpagtning samt ved tinglysning.

16.1 Køb af fast ejendom til kirken

Hvis menighedsrådet har behov for at købe fast ejendom til fx kirkegårdsudvidelse, materialeplads, ejendom til graverfaciliteter mv., skal menighedsrådet være opmærksom på, at en gennemførelse af købet er afhængig af provstiudvalgets godkendelse.

I den indledende fase skal menighedsrådet søge om princip tilladelse til køb af areal eller ejendom til brug for kirke eller kirkegård. Det giver provstiudvalget mulighed for at indpasse udgiften i provstiets økonomi.

En eventuel købsaftale skal gøres betinget af provstiudvalgets godkendelse.

Når menighedsrådet har fundet det ønskede areal/ejendom, skal provstiudvalget ansøges om en godkendelse af både finansieringsforslaget og den konkrete købsaftale.

Provstiudvalget kan i deres behandling af ansøgningen vælge at inddrage konsulenter eller stiftsadministrationen med henblik på en vurdering af købspris, købsbetingelser, arealets egnethed til formålet eller andre forhold.

Når provstiudvalget har truffet afgørelse, sendes eventuel låneansøgning videre til stiftsadministrationen.

Hvis købet medfører en udvidelse af kirkegården, skal stiftsøvrigheden træffe afgørelse vedrørende indretning og indhegning.

Købsfasen

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handlen.

Køber er "XX kirke ved XX sogns menighedsråd", hvilket kan ses i den detaljerede fremgangsmåde for tinglysning.

Lån i stiftsmidlerne

Menighedsrådet anmoder om udbetaling af og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af det lokale stiftsråd.

16.2 Køb af tjenestebolig til præst

Indledningsvis skal menighedsrådet ansøge provstiudvalget om principgodkendelse til at købe en fast ejendom til brug for præsteembede til indretning af tjenestebolig for præst således, at provstiudvalget har mulighed for at indpasse udgiften i provstiets økonomi.

Såfremt tjenesteboligen skal bebos af en allerede ansat præst, skal præsten tillige have mulighed for at udtale sig om købet.

Når menighedsrådet har fundet den ønskede ejendom, skal købsaftalen gøres betinget af provstiudvalgets godkendelse. Herefter skal købsaftale og finansieringsforslag fremsendes til provstiudvalgets godkendelse.

Provstiudvalget kan i deres behandling af ansøgningen vælge at inddrage konsulenter eller stiftsadministrationen med henblik på en vurdering af købspris, købsbetingelser, bygningens egnethed til formålet eller andre forhold.

Når provstiudvalget har truffet afgørelse, sendes eventuel låneansøgning videre til stiftsadministrationen.

Hvis menighedsrådet ønsker at købe en fredet bygning, er den godkendende myndighed stiftsøvrigheden.

Købsfasen

Menighedsrådets formand samt dets underskriftsberettigede medlem underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handlen.

I flersognspastorat underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Køber er "XX præsteembede ved XX sogns menighedsråd" (alle pastoratets menighedsråd anføres), hvilket kan ses i den detaljerede fremgangsmåde for tinglysning.

Lån i stiftsmidlerne

Menighedsrådet anmoder om udbetaling af og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af det lokale stiftsråd.

16.3 Salg af kirkens faste ejendom

Menighedsrådet skal ansøge provstiudvalget om principiel godkendelse til at sælge fast ejendom, der tilhører kirken.

Hvis der er tale om kirkegårdsareal eller en bygning på kirkegårdsarealet skal stiftsøvrigheden søges om principiel godkendelse via provstiudvalget. Det vil herefter være provstiudvalget eller stiftsøvrigheden, som træffer afgørelse om godkendelse af salget.

Salgsfasen

Menighedsrådet skal indhente vurdering af ejendommen fra to uafhængige ejendomsmæglere for at sikre, at der ved salget kan opnås et salgsprovenu, der er så højt som muligt. Herefter skal menighedsrådet indgå en skriftlig aftale med den valgte ejendomsmægler, som fastsætter de retningslinjer, der skal gælde for salget (formidlingsaftalen), herunder fastsætte et estimat for købsprisen (salgsprovenuet).

Menighedsrådet skal tillige sætte ejendommen til salg ved annoncering gennem den valgte ejendomsmægler. Provstiudvalget kan tillade, at annoncering undlades, når salget sker til et andet menighedsråd eller til en anden offentlig myndighed.

Endelig skal menighedsrådet indgå den endelige aftale om salget med køberen (købsaftalen).

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at provstiudvalget skal godkende formidlingsaftalen, herunder estimatet for købsprisen samt købsaftalen.

Menighedsrådets formand samt dets underskriftsberettigede medlem underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handelen.

Sælger er "XX kirke ved XX sogns menighedsråd", hvilket kan ses i den detaljerede fremgangsmåde for tinglysning.

Efter salget

Et provenu fra salg af fast ejendom skal som udgangspunkt indbetales til stiftsadministrationen som kirke- og præsteembedskapital, der bestyres af stiftsrådet.

Provstiudvalget kan tillade at salgsprovenuet ikke indbetales til stiftet, hvis provenuet anvendes til en af følgende formål:

- Køb af fast ejendom.
- Særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken/præsteembedet.
- Afdrag på kirkekassens lån.

Følgende betingelser skal være opfyldt:

- Den påtænkte anvendelse af salgsprovenuet skal være godkendt af provstiudvalget forud for gennemførelsen af det pågældende salg.

Provenuet skal hensættes til det godkendte anvendelsesformål. Såfremt provenuet efterfølgende alligevel ikke kan anvendes til det ønskede formål, skal provenuet straks indbetales til stiftsadministrationen.

For så vidt angår allerede hensatte kirke- og præsteembedskapitaler kan stiftsrådet godkende, at salgsprovenuet udbetales til kirkekasse til følgende formål:

- Køb af fast ejendom.
- Særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken eller præsteembedet.
- Afdrag på kirkekassens lån.

Menighedsrådet indsender eventuel ansøgning om udbetaling til stiftsrådet gennem provstiudvalget.

16.4 Salg af tjenestebolig

Hvis der bor en sognepræst i den tjenestebolig, som menighedsrådet påtænker at sælge, skal menighedsrådet indhente præstens skriftlige udtalelse om salget. En eventuel udtalelse skal vedlægges, når provstiudvalget ansøges om principiel godkendelse til at sælge en tjenestebolig.

Er tjenesteboligen fredet, videresender provstiet menighedsrådets ansøgning til stiftsøvrigheden.

Provstiudvalget/stiftsøvrigheden træffer afgørelse om salget. En afgørelse truffet af provstiudvalget kan påklages til stiftsøvrigheden af præsten eller menighedsrådet.

Salgsfasen

Menighedsrådet skal indhente vurdering af ejendommen fra to uafhængige ejendomsmæglere for at sikre, at der ved salget kan opnås et salgsprovenu, der er så højt som muligt. Herefter skal menighedsrådet indgå en skriftlig aftale med den valgte ejendomsmægler, som fastsætter de retningslinjer, der skal gælde for salget (formidlingsaftalen), herunder fastsætte et estimat for købsprisen (salgsprovenuet).

Menighedsrådet skal tillige sætte ejendommen til salg ved annoncering gennem den valgte ejendomsmægler. Provstiudvalget kan tillade, at annoncering undlades, når salget sker til et andet menighedsråd eller til en anden offentlig myndighed.

Endelig skal menighedsrådet indgå den endelige aftale om salget med køberen (købsaftalen).

Menighedsrådet skal være opmærksom på, at provstiudvalget skal godkende formidlingsaftalen, herunder estimatet for købsprisen samt købsaftalen.

Menighedsrådets formand samt dets underskriftsberettigede medlem underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af handelen. I flersognspastorater underskriver de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd dokumenterne, da præsteembedets ejendomme bestyres af pastoratets menighedsråd i fællesskab. Pastoratet kan omfatte ét eller flere menighedsråd.

Sælger er derfor "XX præsteembede ved XX sogns menighedsråd" (i flersognspastorater anføres alle pastoratets menighedsråd), hvilket kan ses i den detaljerede fremgangsmåde for tinglysning.

Efter salget

Et provenu fra salg af fast ejendom skal som udgangspunkt indbetales til stiftsadministrationen som kirke- og præsteembedskapital, der bestyres af stiftsrådet.

Provstiudvalget kan tillade at salgsprovenuet ikke indbetales til stiftet, hvis provenuet anvendes til en af følgende formål:

- Køb af fast ejendom.
- Særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken/præsteembedet.
- Afdrag på kirkekassens lån.

Følgende betingelser skal være opfyldt:

- Den påtænkte anvendelse af salgsprovenuet skal være godkendt af provstiudvalget forud for gennemførelsen af pågældende salg.

Provenuet skal hensættes til det godkendte anvendelsesformål. Såfremt provenuet efterfølgende alligevel ikke kan anvendes til det ønskede formål, skal provenuet straks indbetales til stiftsadministrationen.

For så vidt angår allerede hensatte kirke- og præsteembedekapitaler kan stiftsrådet godkende, at salgsprovenuet udbetales til kirkekasse til følgende formål:

- Køb af fast ejendom.
- Særskilte anlægsarbejder vedrørende kirken eller præsteembedet.
- Afdrag på kirkekassens lån.

Menighedsrådet indsender eventuel ansøgning om udbetaling til stiftsrådet gennem provstiudvalget.

16.5 Tinglysning

Menighedsrådene bestyrer kirkernes og præsteembedernes faste ejendomme, men ejer dem ikke, menighedsrådene kan derfor ikke være registreret som ejere i tingbogen. Da der ofte opstår problemer i forbindelse med tinglysning, er der lavet en trinvis vejledning som man kan benytte, link til vejledningen ligger nederst i dette afsnit. Menighedsrådet er velkomment til at ringe til stiftet hvis der er spørgsmål eller problemer med tinglysning af præstembedets ejendomme.

Rettelse af ejerforholdene (adkomsthaver)

Rette ejer af folkekirkens ejendomme på sogneniveau er:

- Kirken for så vidt angår kirkebygning, kirkegård, bygning på kirkegården samt bygning uden for kirkegården til brug for kirke/kirkegård, fx sognegård, kirkekontor, mandskabs- og redskabsbygninger. Kirkens ejendomme bestyres af sognets menighedsråd.
- Præsteembedet for så vidt angår præsteboliger og præstegårdsbrugsjord, fx landbrugsbygninger og -jord. Præsteembedets ejendomme bestyres af pastoratets menighedsråd. Et pastorat kan omfatte ét eller flere sogne. Præsteembedet svarer til pastoratet.
- Ejerbetegnelsen på skøder og i tingbogen skal derfor være "xx kirke v/ xx sogns menighedsråd" eller "xx præsteembede v/ xx sogns menighedsråd" (i flersogns-pastorater anføres alle pastoratets menighedsråd).

Hvis præsteembedet eller kirken ikke fremgår som ejer i den elektroniske tingbog, skal det tilrettes i systemet, før eller i forbindelse med tinglysning af nye skøder eller servitutter. I modsat fald risikerer man at få skødet eller servitutten afvist fra tinglysning.

Er der tale om en almindelig navneændring, som enten skyldes en sogneændring ved en Kgl. Resolution eller en af biskoppen bestemt pastoratsændring, kan tilretningen i tingbogen ske ved at anmelde navneændring til Tinglysningsretten og vedlægge kopi af den Kgl. Resolution eller biskoppens afgørelse om pastoratsændringen.

Er menighedsrådet ikke i besiddelse af disse dokumenter, kan man kontakte stiftet, der kan være behjælpelig med at udfærdige en tro og love-erklæring om navneændringen. Denne erklæring uploades til tinglysningssystemet, hvorefter ændring af ejerbetegnelsen kan ske.

Bilag til tinglysningen

Menighedsrådet skal ved tinglysningen vedhæfte følgende bilag til anmeldelsen:

- Beslutningsprotokol fra menighedsrådsmødet, hvor formanden og den tegningsberettigede blev valgt. Disse personer udgør de underskriftsberettigede.
- Hvis tinglysningen drejer sig om præsteembedets faste ejendom, og der i præsteembedet (pastoratet) er flere menighedsråd, skal de tegningsberettigede fra samtlige menighedsråd fremgå af bilagene.
- Dokumentation for, at provstiudvalget har godkendt salget (købesummen).

16.6 Leje og forpagtning af præsteembedets jorde (Præstegårdsbrug)

Udleje/forpagtning

Menighedsrådet kan udleje præsteembedets bygninger. Provstiudvalget skal godkende lejeaftalen. Menighedsrådet bør indhente advokatbistand til udarbejdelse af lejeaftalen.

Menighedsrådet skal bortforpagte præsteembedets landbrugsjord. Provstiudvalget skal godkende forpagtningsaftalen. Menighedsrådet bør indhente rådgivning fra præstegårdskonsulenten.

For udlån af sognegårde gælder der særlige regler, som menighedsrådet skal være opmærksom på.

Landsforeningen af Menighedsråd har udarbejdet et forslag til et beregningskema med yderligere information, som menighedsrådet kan anvende som et udgangspunkt for beregningen af kostprisen på udlejning af sognelokaler.

Menighedsrådets formand samt dets underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes i forbindelse med aftalen. I flersognspastorater underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Leje

Menighedsrådet kan leje bygninger til brug for kirken, kirkegården eller præsteembedet. Provstiudvalget skal godkende lejeaftalen. Menighedsrådet kan indhente advokatbistand til at gennemse lejeaftalen inden underskrift.

Menighedsrådets formand samt det underskriftsberettigede medlem af rådet underskriver de dokumenter, der udarbejdes til gennemførelse af aftalen. I flersognspastorater underskrives dokumenterne af de nævnte repræsentanter i hvert menighedsråd.

Vil du vide mere:

Køb af tjenestebolig:

- [Tjenesteboligcirkulæret, §§ 33, 34 og 35.](#)
- [Lov om menighedsråd, §§ 9, stk. 9, 31 og 34, stk. 3.](#)

Salg af kirkens faste ejendom:

- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 13.](#)
- [Cirkulære om fremgangsmåden ved salg af fast ejendom under menighedsrådenes bestyrelse.](#)
- [Lov om menighedsråd, §§ 9, stk. 9, 31 og 34, stk. 3.](#)
- [Bekendtgørelse om bestyrelse af kirke- og præsteembedekapitalen, §§ 4 og 5.](#)

Salg af tjenestebolig for præster

- [Cirkulære om fremgangsmåden ved salg af fast ejendom under menighedsrådenes bestyrelse.](#)
- [Tjenesteboligcirkulæret §§ 33-37.](#)
- [Lov om menighedsråd, §§ 9, stk. 9, 31 og 34, stk. 3.](#)
- [Bekendtgørelse om bestyrelse af kirke- og præsteembedekapitalen, §§ 4 og 5.](#)

Tinglysning

- [Lov om menighedsråd, §§ 9, stk. 9, 31 og 34, stk. 3.](#)
- [Bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, § 13.](#)
- [Bekendtgørelse om præsteembedernes faste ejendomme, § 2, stk. 2.](#)
- [Lov om folkekirkens økonomi, §§ 1 og 21, stk. 1 og 3.](#)
- [Tinglysningsloven, § 9, stk. 1.](#)
- [CVR-loven, § 3.](#)
- [Trinvis vejledning til tinglysning i tinglysningssystemet.](#)

Udleje eller forpagtning

- [Beregningsskema, lokaleudlejning.](#)
  - [Bekendtgørelse om præsteembedernes faste ejendomme, §§ 2 og 3.](#)
  - [Lov om menighedsråd, §§ 9, stk. 9, 31 og 34, stk. 3.](#)
-

17. Præsteembedets bygninger ▼

Udover kirkebygninger har de fleste menighedsråd også ansvar for en eller flere tjenesteboliger og/eller landbrugsbygninger, som er tilknyttet præsteembedets jorde.

I dette kapitel kan man læse om opførelse, nedrivning, vedligehold og renovering af de bygninger der kaldes præsteembedets bygninger.

17.1 Præstegårdsbrug

Hvis menighedsrådet ønsker at opføre, ombygge eller nedrive enten en landbrugsbygning, en beboelses- eller avlsbygning, så er den godkendende myndighed provstiudvalget.

Indledningsvis skal menighedsrådet orientere provstiudvalget om planen/opgaven, så opgaven kan indpasses i provstiets økonomi.

Derefter skal opgaven defineres eventuelt med bistand fra bygningskonsulenten for præstegårde eller egen rådgiver.

Menighedsrådet kan overveje at indhente eventuelt rådgivningsbistand og indgå en rådgivningsaftale med arkitekt.

Menighedsrådet/menighedsrådets rådgiver skal være opmærksom på, om projektet kræver en tilladelse fra kommunen og denne skal i givet fald indhentes ligesom der skal indhentes en tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen til bygningsarbejder, hvis bygningen er fredet.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender dispositionsforslag/forprojekt vedlagt budgetramme og finansieringsforslag til provstiudvalget, som eventuelt forelægger forslaget for bygningskonsulenten for præstegårde, inden provstiudvalget træffer afgørelse om forprojektet.

Herefter skal menighedsrådet udarbejde et hovedprojekt eventuelt med revideret finansieringsforslag inden projektet med bilag indsendes til provstiudvalget.

Provstiudvalget foretager eventuelt fornyet høring af konsulenten, inden det træffer afgørelse i sagen og eventuelt låneansøgning videresendes med udtalelse til stiftsrådet.

Stiftsrådet tager herefter stilling til, om låneansøgningen kan imødekommes.

Byggefasen

Menighedsrådet indhenter håndværkertilbud i samarbejde med den rådgivende arkitekt og indgår aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver i henhold til ABR18.

Når alle aftaler er på plads, kan arbejdet igangsættes i samarbejde med den rådgivende arkitekt.

Menighedsrådet bør deltage i byggemøder og afleveringsforretning sammen med arkitekten såvel som 1 års og 5 års eftersyn.

17.2 Renovering af tjenestebolig

Indledningsvis skal menighedsrådet orientere provstiudvalget om planen/opgaven, så opgaven kan indpasses i provstiets økonomi.

Derefter skal opgaven defineres, eventuelt med bistand fra bygningskonsulenten for præstegårde eller egen rådgiver.

Menighedsrådet kan overveje at indhente eventuelt rådgivningsbistand og indgå rådgivningsaftale med arkitekt.

Menighedsrådet/menighedsrådets rådgiver skal være opmærksom på, om projektet kræver en tilladelse fra kommunen og denne skal i givet fald indhentes.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender dispositionsforslag/forprojekt vedlagt budgetramme og finansieringsforslag samt en skriftlig udtalelse fra præsten om projektet til provstiudvalget, som eventuelt forelægger forslaget for bygningskonsulenten for præstegårde, inden provstiudvalget træffer afgørelse om forprojektet.

Herefter skal menighedsrådet udarbejde et hovedprojekt eventuelt med revideret finansieringsforslag, inden projektet med bilag indsendes til provstiudvalget.

Provstiudvalget foretager eventuelt fornyet høring af konsulenten, inden der træffes afgørelse i sagen og eventuelt låneansøgning videresendes med udtalelse til stiftsrådet.

Stiftsrådet tager herefter stilling til, om låneansøgningen kan imødekommes.

Byggefasen

Menighedsrådet indhenter håndværkertilbud i samarbejde med den rådgivende arkitekt og indgår aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver i henhold til ABR18.

År alle aftaler er på plads, kan arbejdet igangsættes i samarbejde med den rådgivende arkitekt.

Menighedsrådet bør deltage i byggemøder og afleveringsforretning sammen med arkitekten såvel som 1 års og 5 års eftersyn.

Efter reoveringen

Menighedsrådet anmoder om udbetaling af og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af det lokale stiftsråd.

17.3 Renovering af fredede tjenestebolig

Da tjenesteboligen er fredet, er det Slots- og Kulturstyrelsen der er godkendende myndighed og det er hos dem, man skal søge om tilladelse til reoveringen.

Slots- og Kulturstyrelsen kan også rådgive om deres godkendelsesproces.

Fredede bygninger

En bygningsfredning kan foruden en eller flere bygninger eller bygningsværker også omfatte de umiddelbare omgivelser i form af gårdrum, pladser, fortove, haver, parkanlæg og lignende som udgør en del af den samlede beskyttelsesværdige helhed.

En fredet bygning må ikke ændres, ombygges eller fjernes uden særlig tilladelse fra Slots- og Kulturstyrelsen. Ved folkekirkens fredede ejendomme kræves også godkendelse fra stiftsøvrigheden.

Det er staten, der administrerer de fredede bygninger, mens kommunerne har ansvaret for de bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer. På hjemmesiden kulturarv kan man slå en adresse op for at se, om en konkret bygning er fredet eller bevaringsværdig.

Kirker er ikke fredede, men er reguleret af lov og bekendtgørelse om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.

Man kan læse mere om bevaringsværdige bygninger og miljøer i kapitel 22.4.

Menighedsrådet skal først orientere provstiudvalget om planen/opgaven, så opgaven kan indpasses i provstiets økonomi.

Derefter skal opgaven defineres enten med bistand fra bygningskonsulenten for præstegårde eller egen rådgiver.

Menighedsrådet bør tilknytte en arkitekt med erfaringer med fredede bygninger til opgaven og indgå en rådgivningsaftale.

Menighedsrådet/menighedsrådets rådgiver skal være opmærksom på, om projektet kræver en tilladelse fra kommunen og denne skal i givet fald indhentes.

Nedrivning af en fredet bygning kan kun ske efter ophævelse af fredningen. Ophævelse af en fredning sker efter samme procedure som ved fredning. Slots- og Kulturstyrelsen kan vejlede om processen og betingelser for ophævelse af fredning på bygninger.

Ansøgningsfasen

Menighedsrådet indsender via provstiet projektet vedlagt budgetramme og finansieringsforslag, skriftlig udtalelse fra præsten samt Slots- og Kulturstyrelsens afgørelse om projektet til stiftsøvrigheden. Hvis provstiudvalget ikke har indhentet en udtalelse, anmoder stiftsøvrigheden bygningskonsulenten for præstegårde om en sådan, inden der træffes afgørelse om projektet.

Byggefasen

Menighedsrådet indhenter håndværkertilbud i samarbejde med den rådgivende arkitekt og indgår aftaler med entreprenører og leverandører om bygge- og anlægsopgaver i henhold til ABR18.

Når alle aftaler er på plads, kan arbejdet igangsættes i samarbejde med den rådgivende arkitekt.

Menighedsrådet bør deltage i byggemøder og afleveringsforretning sammen med arkitekten såvel som 1 års og 5 års eftersyn.

Efter reoveringen

Menighedsrådet anmoder om udbetaling af og afvikler eventuelt lån i stiftsmidlerne efter stiftsøvrighedens udlånspolitik fastsat af det lokale stiftsråd.

Vil du vide mere:

Renovering af tjenestebolig

- [Tjenesteboligcirkulæret, §§ 33-35.](#)

Renovering af fredede bygninger

- [Tjenesteboligcirkulæret, §§ 33-35.](#)
- [Bygningsfredningsloven, § 10.](#)

Oversigt over fredede bygninger:

- kulturarv.dk

---

18. Ophavsret ▼

Dette kapitel gennemgår i hovedtræk, hvad menighedsrådet skal være opmærksom på, hvis der indgås en aftale om udførelse af et kunstværk eller opførelse af en bygning, da arkitekten eller kunstneren kan have ophavsret til bygningen eller kunstværket.

18.1 Ophavsret til bygninger, kunstværker og film

Den, som frembringer et litterært eller kunstnerisk værk, har ophavsret til værket, fx kirkebygning, skulptur, maleri mv.

Værket må ikke ændres eller gøres tilgængeligt på en måde, der er krænkende for ophavsmandens anseelse. Ophavsmanden kan ikke frafalde denne ret, medmindre det gælder en afgrænset brug af værket.

Bygninger kan ændres af ejeren uden ophavsmandens samtykke, når det sker af tekniske grunde eller af hensyn til deres praktiske anvendelighed, fx ændringer som skyldes etablering af nyt varmeanlæg.

Ophavsretten til et værk varer som udgangspunkt, indtil 70 år er forløbet efter ophavsmandens dødsår.

Menighedsrådet bør derfor inden beslutning om ændring af en arkitekttegnet bygning eller et kunstværk kontakte den pågældende arkitekt eller kunstner med henblik på en skriftlig aftale om påtænkte ændringer af bygningen eller kunstværket og/eller søge det konkrete spørgsmål afklaret med advokatbistand med speciale inden for ophavsret.

Særligt om ophavsret på film

Man skal købe rettigheder/tegne licens til offentlig forevisning af film.

Ifølge stifternes forespørgsel hos Kulturministeriet er en filmforevisning offentlig, hvis alle og enhver i princippet har adgang til forevisningen. Dette vil som udgangspunkt kræve rettighedshavernes tilladelse. Hvorvidt der er tale om en offentlig eller ikke-offentlig fremvisning vil være en konkret vurdering af hvert enkelt tilfælde. Den endelige afgørelse hører under domstolene.

Det vil ifølge Kulturministeriet normalt ikke kræve samtykke fra rettighedshaveren at vise en film i en enkelt skoleklasse, idet fremførelsen typisk ikke betegnes som offentlig grundet lærerens personlige bånd til eleverne. Fremførelse for kursushold af begrænset størrelse sidestilles generelt med fremførelse for en skoleklasse.

Den film, der vises, skal være lovlig. Det vil sige, at der skal være tale om et lovligt eksemplar, som er erhvervet lovligt.

Vil du vide mere:

- [Ophavsretsloven](#)
- [Artikel fra Bolius om ophavsret til arkitektarbejde](#)

Der er mulighed for at tegne licens hos følgende udbydere til offentlig visning af film - listen er ikke udtømmende:

- [Koda](#)
- [Copydan](#)
- [Christian Video Licensing International](#)
- [Motion picture Licensing Company](#)

---

19. Plansager og kirkefredninger ▼

Folkekirkens kirker i Danmark danner et særligt bevaringsværdigt kulturmiljø, som stiftsøvrigheden forsøger at bevare.

I dette kapitel kan man læse om hvilke rolle menighedsrådet og stiftsøvrigheden har når det handler om plansager, kirkefredninger og kirkeindsigt.

19.1 Kirkeindsigt og -udsigt

Kirkerne er landsbyens vigtigste kulturhistoriske monument og oftest et markant kendingsmærke i landskabet. Byggeri, anlæg, og andre indgreb skal derfor placeres og udformes på en måde, der ikke slører eller forringer oplevelsen af kirken og dens umiddelbare omgivelser.

Kirkerne er vigtige kulturhistoriske pejlemærker i det danske landskab. Principielt er det ligegyldigt, om der er tale om en kirke, der er beliggende ensomt på en bakketop i det danske landskab, eller om der er tale om en kirke, der (gennem tiden) er blevet omkranset af bymæssig bebyggelse.

Kommunerne har udlagt kirkeindsigtsområder omkring flere by- og landsbykirker. Udpegningen af kirkeindsigtsområder har til formål at sikre, at den status som landsbykirker og kirker i det åbne land har ikke sløres eller forringes af byggeri eller etablering af tekniske anlæg m.v.

I kirkeindsigtsområderne skal hensynet til kirkens status og oplevelsen af kirken fra det åbne land tillægges særlig stor vægt. Byggeri, anlæg og andre indgreb skal placeres og udformes på en måde, der ikke slører eller forringer oplevelsen af kirken og dens umiddelbare omgivelser.

Kirkebyggelinje

Naturbeskyttelseslovens § 19 fastlægger en kirkebyggelinje i en afstand af 300 m fra kirker, som hindrer bebyggelse over 8,5 m, medmindre kirken er omgivet af bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen.

19.2 Kirkefredninger

Provst Exner fredninger

Provst Exner fredninger er fredninger af omgivelserne til bestemte kirker.

Fredningen er en del af de fredede områder i kommuneplanens afsnit om fredninger og fortidsminder.

Fredningsnævnet er myndighed på området, men vil typisk høre stiftsøvrigheden, inden nævnet træffer afgørelse i sagen.

Bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer

Det er staten, der administrerer de fredede bygninger, mens kommunerne har ansvaret for de bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer.

19.3 Bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer

Bevaringsværdige bygninger

Kommunen kan fastlægge bevaringsværdige bygninger.

Vurderingen af, om en bygning er bevaringsværdig, bliver foretaget efter SAVE-metoden, som er en systematisk observationsmetode, hvor bygninger opført før år 1940 vurderes på baggrund af bygningens arkitektoniske kvaliteter, kulturhistoriske og kulturmiljømæssige værdier, tilstand samt originalitet.

Bygningens samlede bevaringsværdi kategoriseres efter en skala fra 1 til 9, hvor 1 til 3 svarer til en høj bevaringsværdi, 4 til 6 svarer til en middel bevaringsværdi og 7 til 9 svarer til en lav bevaringsværdi.

Bygninger med en bevaringsværdi mellem 1 til 4 er udpeget som bevaringsværdige og må ikke nedrives uden kommunalbestyrelsens særlige tilladelse.

Sikringen og bevaringen af bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer kan kun ske med en lokalplan, der fastlægger rammerne for de fremtidige ændringer, herunder bevaring af bygningens hovedform, materialer og detaljering.

Kirker er ikke bevaringsværdigt vurderede i henhold til SAVE-metoden.

Bevaringsværdige kulturmiljøer

Kommunerne kan fastlægge bevaringsværdige kulturmiljøer igennem lokalplaner.

Bevaringsværdige kulturmiljøer kan enten bestå af kulturhistoriske enkeltelementer eller sammenhængende helheder. Et bevaringsværdigt kulturmiljø er som oftest egnstypisk og repræsentativt for det pågældende område samtidig med, at det har en kompleksitet og tidsdybde, det vil sige, at det har en stor fortælleverdi og viser en udvikling over en længere årrække.

Som grundlag for udpegningen af de enkelte kulturmiljøer er der udarbejdet en redegørelse, der også fastlægger de nærmere retningslinjer for administrationen i de pågældende områder.

Inden for de udpegede kulturmiljøer skal de kulturhistoriske værdier i videst muligt omfang beskyttes. Der må derfor normalt ikke opføres byggeri eller etableres anlæg, som ødelægger eller i væsentlig grad forstyrrer oplevelsen eller kvaliteten af de kulturhistoriske værdier.

Byggeri, anlægsarbejder og andre indgreb i de udpegede bevaringsværdige kulturmiljøer, skal ske med størst mulig hensyntagen til de kulturhistoriske værdier.

19.4 Kommuneplaner

Kommuneplaner omfatter en periode på op til 12 år og fastlægger de overordnede mål og retningslinjer for den enkelte kommunes udvikling, både i byerne og i det åbne land. Kommuneplaner udarbejdes af kommunen.

Behandlingen af kommuneplaner:

Kommunerne registrerer forslaget til kommuneplanen i Plansystemet, hvorefter planen sendes i en offentlig høring på 8 uger.

Erhvervsstyrelsen sender planerne i stjernehøring til det statslige kontaktnet, herunder til Kirkeministeriet, der videresender kommuneplanen til stiftet. Kommuneplaner, der måtte blive tilsendt Placentret (Aalborg Stift), sendes af Placentret direkte videre til det pågældende stift, som herefter sagsbehandler planen. Placentret har 8 dage til at videresende planen.

Hvis stiftet har indsigelser mod planen, skal stiftet fremsende indsigelserne til Kirkeministeriet senest 3 uger efter, at kommunen har offentliggjort planen.

Kirkeministeriet skal senest 4 uger efter kommunens offentliggørelse af planen sende indsigelserne til Erhvervsstyrelsen.

Erhvervsstyrelsen indsamler og koordinerer de faglige bemærkninger fra hele staten i 4. høringsuge. Erhvervsstyrelsen sender eventuelle bemærkninger til kommunen, hvorefter der afholdes teknikermøde med kommunen. Der er forhandling frem til høringsfristens udløb.

Hvis der inden fristens udløb ikke kan opnås enighed, kan Erhvervsstyrelsen vælge at nedlægge indsigelser. I disse tilfælde fortsætter forhandlingen efter fristens udløb, indtil der opnås enighed.

Hvis kommunen ingen indsigelser eller bemærkninger af større betydning modtager, kan kommunen vedtage planen endeligt.

19.5 Kommuneplantillæg

Et kommuneplantillæg er et supplement til den eksisterende kommuneplan. Et kommuneplantillæg kan justere og ændre bestemmelser i kommuneplanen, når det er nødvendigt i forhold til realiseringen af en lokalplan. Kommuneplantillæg udarbejdes af kommunen.

Behandlingen af kommuneplantillæg:

Kommunerne registrerer forslaget til kommuneplantillægget i Plansystemet, hvorefter planen sendes i en offentlig høring i minimum 4 uger.

Plancentret (Aalborg Stift) screener planen og kontrollerer, om planen påvirker kirkerne i området. Plancentret har 5 dage til at screene planen.

Hvis Plancentret vurderer, at planen kan påvirke kirkerne i området, sender Plancentret plansagen til det pågældende stift til videre behandling.

Hvis stiftet har indsigelser mod planen, skal stiftet anmode Kirkeministeriet om at gøre indsigelse senest 3 uger efter, at kommunen har offentliggjort planen, hvis høringsfristen er 8 uger. Er høringsfristen mindre end 8 uger, skal der hurtigst muligt tages kontakt til Kirkeministeriet (se nedenstående punkt 5).

Kirkeministeriet skal senest 4 uger efter kommunens offentliggørelse af planen sende indsigelserne til Erhvervsstyrelsen, såfremt de er en høringsfrist på 8 uger. Er høringsfristen mindre end 8 uger, skal Erhvervsstyrelsen modtage indsigelsen seneste 2 før høringsfristen udløber.

Erhvervsstyrelsen vurderer sagen og om der er grundlag for at gøre indsigelse (nedlægge veto). Hvis Erhvervsstyrelsen vælger at nedlægge veto mod kommuneplanen, kan planen ikke vedtages endeligt, før der er opnået enighed med styrelsen om de nødvendige ændringer.

Hvis kommunen ingen indsigelser eller bemærkninger af større betydning modtager, kan kommunen vedtage planen endeligt.

19.6 Lokalplaner

En lokalplan kan siges at være en lokal lov, der fastsætter regler om bebyggelse og anvendelse af arealer inden for planens område. Ved lokalplanlægning kan de mange forskellige interesser i lokalplanområdet blive afvejet. Lokalplaner udarbejdes af kommunen.

Behandling af lokalplaner:

Kommunerne registrerer forslaget til lokalplan i Plansystemet, hvorefter planen sendes i en offentlig høring. Længden på høringsfristen afhænger af lokalplanens omfang og indhold. Høringsfristen kan variere fra 2 til 8 uger.

Placentret (Aalborg Stift) screener planen og kontrollerer, om planen påvirker kirkerne i området. Placentret har 5 dage til at screene planen.

Hvis Placentret vurderer, at planen kan påvirke kirkerne i området, sender Placentret plansagen til det pågældende stift til videre behandling.

Stiftet har den resterende høringsperiode til at behandle forslaget. Hvis et kommuneplantillæg sendes i høring med en tilhørende lokalplan, vil det dog være fristerne hørende til kommuneplantillægget, der er gældende for stiftet.

Stifte vil ofte hører de berørte menighedsråd om lokalplanen for at få lokale øjne på projektet. Stiftet kan også vælge at høre den kgl. bygningsinspektør om sagen.

Hvis menighedsrådet har bemærkninger til lokalplanen, skal de sendes til stiftet og stiftet vil derefter forholde sig til lokalplanen i en skrivelse til kommunen.

Hvis stiftet har indsigelser mod planen, kan stiftet nedlægge veto mod planen. Hvis stiftet vælger at nedlægge veto mod planen, kan planen ikke vedtages endeligt, før der er opnået enighed med stiftet om de nødvendige ændringer.

Hvis kommunen ingen indsigelser eller bemærkninger af større betydning modtager, kan kommunen vedtage planen endeligt.

Vil du vide mere:

- Kirkeplan.dk - oversigt over alle landets kirker med oplysninger om fredninger, beskyttelseslinjer, planlinjer mv.
- Arealinfo, men med den fordel, at kirkeplan har indtegnet alle kirker.
- Energistyrelsens kort over vindmøller i Danmark.

- Fredninger.dk - database med oversigt over fredninger i landet.
  - Korttilkirken.dk - kort m. luftfoto.
-

20. *Bøger, artikler og henvisninger til relevante hjemmesider*

▼

I dette kapitel kan du finde mere materiale om kirker og kirkegårde udgivet af kirkeministeriet eller stifterne i Danmark.

20.1 *Vejledning fra Kirkeministeriet*

Denne vejledning beskriver hvordan middelalderlige bygninger er konstrueret. Det er en faglig indføring i middelalderlig arkitektur- og ingeniørfagkundskab.

[Middelalderkirkens konstruktioner - Kirkeministeriets vejledning.](#)

20.2 *Vejledning fra Kirkeministeriet*

[Kirker og kirkegårde - Kirkeministeriets vejledning fra 2001.](#)

20.3 *Godt fra start i byggesager*

[24 siders opslagsværk om byggesager i folkekirken.](#)

[A4 folder med oversigt - hvem må hvad.](#)
